

HORYZONTY BEZPIECZEŃSTWA

UNIWERSYTET OPOLSKI

Opole

Nr 15(2) 2019

ISSN 2543-6090

HORYZONTY BEZPIECZEŃSTWA

NR 15 (2) 2019

---

pod redakcją

Tomasza Dukiewicza

Opole 2019

Wydział Prawa i Administracji

KOMITET REDAKCYJNY

Tomasz Dukiewicz (przewodniczący Polska), Vladan Holcner (Czechy),
Vojtech Jurčák (Słowacja), Kamila Kasperska-Kurzawa (Polska),
Rastislav Kazanský (Słowacja), Jan Mazal (Czechy),
Jacek Ryczyński (Polska), Henryk Spustek (Polska)

REDAKTOR NACZELNY

Tomasz Dukiewicz

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Tomasz Dukiewicz - Bezpieczeństwo publiczne
Kamila Kasperska - Zagrożenia bezpieczeństwa personalnego
Henryk Spustek - Aspekty inżynierii bezpieczeństwa

STALI RECENZENCI

Radosław Antonów (Polska), Vasyl Gulay (Ukraina),
Zbyšek Korecki (Czechy), Jarosław Krzewicki (Włochy),
Andrzej Krzyszkowski (Polska), Ivan Majchút (Słowacja),
Zdzisław Polcikiewicz (Polska), Jaroslav Usiak (Słowacja)

REDAKCJA TECHNICZNA I JĘZYKOWA

Alicja Paluch

PROJEKT OKŁADKI

Katarzyna Głowania

© Copyright by Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Opolski, Opole 2019

ISSN 2543-6090

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja elektroniczna

SPIS TREŚCI

Henryk Spustek	Twierdzenie Bayesa i biały wywiad Laboratorium Eksperymentów Naukowo-Dydaktycznych (LEND) 7
Lucia Husenicova	Security environment of Korean Peninsula: inter - Korean relations 17
Katarzyna Daniel	Z zagadnień społeczeństwa obywatelskiego cz. I - podstawowe pojęcia 37
Sandra Gąsior	Typ kwalifikowany zabójstwa funkcjonariusza publicznego w polskim kodeksie karnym – analiza znamion przestępstwa 55
Gracjan Miernicki	Miejsce Social Mediów w wojnie informacyjnej 65
Aleksandra Potaczało	Obrona konieczna w polskim prawie karnym 77

Contents

Henryk Spustek	Bayesian theorem and open-source intelligence Laboratory of Scientific and Didactic Experiments (LEND)	7
Lucia Husenicova	Security environment of Korean Peninsula: inter - Korean relations	17
Katarzyna Daniel	On civil society issues part I - basic concepts	37
Sandra Gąsior	Qualified murder of a public officer in the Polish Penal Code - analysis of a crime	55
Gracjan Miernicki	Importance of social medias in Russia's information warfare	65
Aleksandra Potaczało	The state of natural disaster - the mode and scope of restricting constitutional rights and freedoms	77

*Henryk Spustek*¹

Twierdzenie Bayesa i biały wywiad Laboratorium Eksperymentów Naukowo-Dydaktycznych (LEND)

Streszczenie

Statystyka jest obecna praktycznie wszędzie. Niniejszy artykuł pokazuje to w sposób bardzo wyraźny. Twierdzenie Bayesa i jego statystyczne zastosowanie zostało wyjaśnione w części pierwszej niniejszego artykułu. Zawarto tutaj również proste przykłady obliczeniowe. Następnie opisano wybrane metody i techniki analizy informacji. Ostatnia część artykułu zawiera przykładowe zastosowanie praktyczne twierdzenia Bayesa.

Słowa kluczowe: analiza danych, biały wywiad, praktyka

Wprowadzenie

Twierdzenie Bayesa² będące jednym z podstawowych twierdzeń rachunku prawdopodobieństwa, znalazło swoje praktyczne wykorzystanie w wielu dziedzinach wiedzy, w tym również w białym wywiadzie, stając się teoretyczną podstawą metod analizy danych opartych na rachunku prawdopodobieństwa. Ocena tego typu zjawisk jest utrudniona z uwagi na ograniczony zbiór danych wejściowych charakteryzujących dane zjawisko (zdarzenie). Ponadto w rzeczywistości bardzo rzadko mamy do czynienia ze zjawiskami całkowicie, jednoznacznie opisanymi, scharakteryzowanymi w sposób zupełny zbiorem danych liczbowych. Przeważnie w analizach rzeczywistych opieramy się na danych prawdopodobnych, szacowanych na podstawie obserwacji, często historycznych. Stąd nasze zainteresowanie twierdzeniem Bayesa.

---

¹ Doktor habilitowany, profesor UO

Katedra Nauk o Bezpieczeństwie Uniwersytet Opolski, Instytut Nauk Prawnych

² Thomas Bayes - angikański duchowny z XVIII wieku. Jego twierdzenie stało się podstawą subiektywnego podejścia do oceny prawdopodobieństwa w statystyce.

1. Twierdzenie Bayesa

Należy rozpocząć od wzorów na prawdopodobieństwo warunkowe i prawdopodobieństwo całkowite, znanych z rachunku prawdopodobieństwa.

Wzór na prawdopodobieństwo warunkowe ma następującą postać:

$$P(A|B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)}, \quad (1)$$

gdzie A i B oznaczają dwa zdarzenia mogące wystąpić, przy czym warunkiem wystąpienia zdarzenia A jest zdarzenie B .

Ze wzoru (1) wynika, że:

$$P(A|B) = P(A \cap B). \quad (2)$$

Należy zatem zauważyć, że wzór (2) pozostaje spełniony w przypadkach szczególnych, tj.:

- gdy $P(B) = 0$, co oznacza, że w przypadku zerowego prawdopodobieństwa wystąpienia zdarzenia B , prawdopodobieństwo wystąpienia iloczynu tego zdarzenia z dowolnym, innym zdarzeniem, zawsze pozostanie równe zeru;
- gdy zdarzenia A i B są wzajemnie niezależne, co oznacza, że nie mają one wpływu na występowanie żadnego z nich. Wówczas zależność (2) redukuje się do postaci:

$$P(A|B) = P(A). \quad (3)$$

Rozumiejąc istotę wzoru na prawdopodobieństwo warunkowe, możemy rozważyć przypadek występowania n wzajemnie wykluczających się zdarzeń losowych $A_1, A_2, A_3, \dots, A_n$, których suma jest zjawiskiem pewnym:

$$\bigcup_{i=1}^n A_i = 1. \quad (4)$$

Wówczas prawdopodobieństwo wystąpienia dowolnego, innego zjawiska można zapisać w postaci (5), będącej wzorem na prawdopodobieństwo całkowite.

$$P(A) = P(A_1)P(A|A_1) + \dots + P(A_n)P(A|A_n). \quad (5)$$

Właściwe zrozumienie zależności (5) ilustruje przykład 1³.

Przykład 1

Trzy fabryki wytwarzają pewien produkt. Pierwsza fabryka dostarcza 60%, druga 30% a trzecia 10% tych produktów. Określonym normom odpowiada 90% produktów pierwszej fabryki, 80% produktów drugiej fabryki i 60% produktów trzeciej fabryki.

Oznaczmy przez $A_i (i = 1, 2, 3)$ zdarzenie, że losowo wybrany produkt pochodzi z fabryki o numerze i , zaś B niech oznacza zdarzenie, że odpowiada on normom.

Obliczamy $P(B)$, tzn. prawdopodobieństwo, że losowo wybrany produkt odpowiada normom.

$$P(B) = 0,6 \cdot 0,9 + 0,3 \cdot 0,8 + 0,1 \cdot 0,6 = 0,84$$

Teraz możemy przedstawić twierdzenie Bayesa. Na podstawie zależności na prawdopodobieństwo warunkowe (1) możemy napisać, że:

$$P(A \cap B) = P(A|B) \cdot P(B). \quad (6)$$

Nic nie stoi na przeszkodzie, aby w zależności (1), w miejsce A podstawić A_i . Wówczas możemy napisać:

$$P(A_i|B) = \frac{P(A_i \cap B)}{P(B)}. \quad (7)$$

W dalszej kolejności otrzymujemy:

$$P(A_i \cap B) = P(A_i) \cdot P(B|A_i) \quad (8)$$

oraz

$$P(A_i|B) = \frac{P(A_i) \cdot P(B|A_i)}{P(B)}. \quad (9)$$

Po podstawieniu do mianownika zależności (9) wyrażenie na prawdopodobieństwo całkowite otrzymujemy wzór wyrażający twierdzenie Bayesa:

---

³ Przykład pochodzi z: D. Stempell, Rachunek prawdopodobieństwa w ujęciu programowym, WNT, Warszawa 1975, s. 57.

$$P(A_i|B) = \frac{P(A_i) \cdot P(B|A_i)}{\bigcup_{i=1}^n P(A_i) \cdot P(B|A_i)}. \quad (10)$$

Trzeba zaznaczyć, że twierdzenie Bayesa (10) jest słuszne wówczas, gdy zdarzenia $A_1, A_2, A_3, \dots, A_n$ są rozłączne oraz ich suma jest zdarzeniem pewnym (podobnie, jak miało to miejsce w przypadku zależności (5) określającej wzór na prawdopodobieństwo całkowite).

Twierdzenie Bayesa pozwala nam wyznaczyć prawdopodobieństwo *a posteriori* zdarzenia A_i , po zaobserwowaniu zdarzenia A .

Zdarzenia $A_1, A_2, A_3, \dots, A_n$ występujące w twierdzeniu Bayesa (10) nazwijmy teraz hipotezami. Wówczas twierdzenie Bayesa otrzymuje następujące brzmienie:

Zakładając, że zdarzenie B może zajść tylko pod warunkiem jednej z wyłączających się hipotez $A_1, A_2, A_3, \dots, A_n$, które stanowią układ zupełny zdarzeń (ich suma daje zdarzenie pewne) i zdarzenie B już zaszło, to prawdopodobieństwa poszczególnych hipotez mogą być obliczone ze wzoru Bayesa danego wyrażeniem (10).

Teraz wykorzystanie twierdzenia Bayesa do analiz białego wywiadu zdaje się być zupełnie jasne. Zostanie to pokazane w dalszej części niniejszego artykułu.

2. Klasyfikacja metod i technik białego wywiadu

Biały wywiad wykorzystuje szereg metod i technik analitycznych, które można sklasyfikować według poniższych kryteriów:

1. Grupa technik z obszaru oceny/osądu ekspertów;
2. Metody ilościowe bazujące na danych wygenerowanych przez ekspertów;
3. Metody ilościowe bazujące na danych empirycznych;
4. Ustrukturyzowane techniki analityczne.

Ad.1. Grupa technik z obszaru oceny/osądu ekspertów

Jest to grupa najbardziej tradycyjnych technik będących połączeniem wiedzy ekspertów w danej dziedzinie z umiejętnościami krytycznego myślenia. Używane techniki bazują na metodach:

- historycznych;
- studium przypadku;
- wnioskowania przez analogię.

Ad. 2. Metody ilościowe bazujące na danych wygenerowanych przez ekspertów. Należą do nich:

- wnioskowanie bayesowskie (stanowiące główny punkt zainteresowania niniejszego artykułu);
- modelowanie dynamiczne;
- symulacje komputerowe.

Ad. 3. Metody ilościowe bazujące na danych empirycznych

Do grupy tej należą:

- metody ekonometryczne;
- metody statystyczne;
- metody WAP (Wielowymiarowej Analizy Porównawczej).

Ad. 4. Ustrukturyzowane techniki analityczne Stosowane są w przypadku trudności w zbadaniu danych zagadnień przez pojedynczego analityka. Najczęściej występujące problemy są interdyscyplinarne i wieloaspektowe. W grupie tych technik występują:

- techniki diagnostyczne;
- techniki sporu;
- techniki z użyciem wyobraźni).

3. Praktyczne wykorzystanie twierdzenia Bayesa

Na początek przeanalizujemy jeden z wielu przykładów objaśniających sens twierdzenia Bayesa. Przykład ten powinien uświadomić nam głęboki sens twierdzenia Bayesa i jednocześnie szerokie pole jego praktycznego wykorzystania.

Przykład 2⁴

Do specjalistycznego szpitala zgłasza się średnio 50% chorych na chorobę K , 30% na chorobę L , 20% na chorobę M . Prawdopodobieństwo pełnego wyleczenia z choroby K jest równe 0,7; dla chorób L i M prawdopodobieństwa te są odpowiednio równe: 0,8 i 0,9. Wyleczony pacjent został wypisany ze szpitala. Znaleźć prawdopodobieństwo, że cierpiał on na chorobę K .

Obliczymy najpierw prawdopodobieństwo, że losowo wybrany pacjent został wyleczony.

$$\bigcup_{i=1}^n P(A_i) \cdot P(B|A_i) = 0,5 \cdot 0,7 + 0,3 \cdot 0,8 + 0,2 \cdot 0,9 = 0,77 \quad (11)$$

Prawdopodobieństwo, że losowo wybrany pacjent został wyleczony z choroby K wynosi natomiast:

$$P(A_i) \cdot P(B|A_i) = 0,5 \cdot 0,7 = 0,35 \quad (12)$$

Natomiast prawdopodobieństwo, że wyleczony pacjent, opuszczający właśnie szpital, cierpiał na chorobę K wynosi:

$$P(A_i|B) = \frac{P(A_i) \cdot P(B|A_i)}{\bigcup_{i=1}^n P(A_i) \cdot P(B|A_i)} = \frac{0,35}{0,77} = \frac{5}{11}. \quad (13)$$

Powyższy przykład pokazuje w jaki sposób, wykorzystując rachunek prawdopodobieństwa, można poddać weryfikacji informacje podawane przez środki przekazu dotyczące danych zjawisk (w tym przypadku chodziło o wyleczonych z określonej choroby). Przykład wydaje się być bardzo aktualny, z uwagi na obecną sytuację pandemiczną w Polsce. Można sobie np. wyobra-

⁴ Przykład pochodzi z: W. J. Gmurman, Zbiór zadań z rachunku prawdopodobieństwa i statystyki matematycznej, WNT, Warszawa 1976, s. 45.

zić próbę weryfikacji oficjalnie podawanych statystyk ozdrowieńców opuszczających dany szpital, na podstawie danych liczbowych dotyczących pacjentów szpitala.

Wnioskowanie bayesowskie (jak to już zostało powiedziane wyżej) zalicza się do metod ilościowych bazujących na danych wygenerowanych przez ekspertów. Należy pamiętać, że dane wygenerowane przez ekspertów nie są (bo nie mogą być) danymi obiektywnymi. Każdy z ekspertów, w sposób mniej lub bardziej świadomy, sugeruje się rozmaitymi uwarunkowaniami wynikającymi z subiektywnego spojrzenia na rzeczywistość. Stąd rola wnioskowania bayesowskiego, objawiająca się w funkcji uprawdopodobniania hipotez przedstawianych przez poszczególnych ekspertów. Wnioskowanie to wykorzystuje obok danych będących wynikiem badań pewnej grupy zdarzeń, złożone prawdopodobieństwa a priori.

Dobrym przykładem może być sytuacja opisana w przykładzie 3.

Przykład 3

Załóżmy, że miał miejsce wybuch połączony z pożarem cysterny z materiałem łatwopalnym. Wszystkie okoliczności zdarzenia wskazują na to, że przyczyną tego zdarzenia było naturalne rozszczelnienie się cysterny.

Ekspert postawił hipotezę, że przyczyną zdarzenia był atak terrorystyczny. Prawdopodobieństwo ataku terrorystycznego oceniono na 0,02. Badanie terenu na obecność środków wybuchowych potwierdziło ich obecność. Nasuwa się pytanie: Jak wynik badania zmodyfikował prawdopodobieństwo a priori przyczyny wyjściowej zdarzenia, które miało miejsce?

Analiza bayesowska pozwala na zweryfikowanie prawdopodobieństwa wystąpienia wstępnie postawionej hipotezy. W wyniku analizy może się okazać, że pierwotnie określona wartość prawdopodobieństwa wystąpienia hipotezy uznanej jako mało realna, ulegnie zwiększeniu. Będzie to wówczas oznaczać, że badana hipoteza powinna być brana pod uwagę obok innych potencjalnie możliwych hipotez.

Podsumowanie

Analiza informacji wymaga dużego doświadczenia i dobrej znajomości metod analitycznych, w tym metod interdyscyplinarnych. Metodą taką jest niewatpliwie analiza bayesowska. Na zakończenie należy jeszcze wspomnieć o niektórych, typowych błędach popełnianych przez analityków w procesie analizy informacji, niezależnie od ich doświadczenia zawodowego. Do błędów tych trzeba zaliczyć **przekonanie, że dysponują oni wystarczającą wiedzą do wykonania analizy i jednoczesna niechęć do uwzględniania nowych informacji oraz przywiązanie do pierwszej koncepcji**⁵.

Zarówno pierwszy, jak i drugi błąd wiąże się z przekonaniem o „nieomyślności” analityka. Tymczasem, istnieją metody, które w sposób obiektywny, bazując na wiedzy statystycznej, pozwalają na zweryfikowanie pierwotnych koncepcji. Inny wniosek polega na tym, że należy zawsze brać pod uwagę wszystkie potencjalnie możliwe hipotezy, również te, które wydają się najmniej prawdopodobne. Doświadczenie uczy, że najczęściej hipotezy mało prawdopodobne lub te, do których nikt się nie przywiązuje, okazują się prawdziwe. Jednym słowem, nie ma hipotez niemożliwych, są jedynie mniej lub bardziej prawdopodobne, lecz wszystkie podlegają procesowi weryfikacji.

Bibliografia

1. Dymanowski K., *Błędy w analizie rozpoznawczej*, Kwartalnik Bellona, Nr 3/2013 (674), Warszawa 2013
2. Gmurman W. J., *Zbiór zadań z rachunku prawdopodobieństwa i statystyki matematycznej*, WNT, Warszawa 1976
3. Hughes-Wilson J., *Największe błędy wywiadów świata*, Wyd. Bellona, 2002
4. Liedel K., Piasecka P., Aleksandrowicz T. R., *Analiza informacji. Teoria i praktyka*, Wyd. Difin, Warszawa 2012
5. Liedel K., Serafin T., *Otwarte źródła informacji w działalności wywiadowczej*, Wyd. Difin, Warszawa 2011
6. Stempell D., *Rachunek prawdopodobieństwa w ujęciu programowanym*, WNT, Warszawa 1975

---

⁵ K. Liedel, P. Piasecka, T. R. Aleksandrowicz, *Analiza informacji. Teoria i praktyka*, Wyd. Difin, Warszawa 2012, s.111-113

Abstract

Henryk Spustek

Bayesian theorem and open-source intelligence

Laboratory of Scientific and Didactic Experiments (LEND)

Statistics is present almost everywhere. This article presents, in a synthetic way, using Bayes' law. Bayesian theorem and its statistical application are explained in the first part of this article. Simple examples are also included here. Later in this article the chosen methods and techniques analyses of informations are described. The last part of the article contains an example of the Bayes theorem application.

Key words: **data analysis, open-source intelligence, the practice**

*Lucia Husenicova*¹

Security environment of Korean Peninsula: inter - Korean relations

Abstract

Security situation of Korean peninsula is dependent on sets of factors that can be divided into internal and external. Concerning the internal or inter-peninsular factors, the state and quality of inter-Korean relations is the most significant. As for the external factors, the relations and interests of surrounding powers are strongly influencing the security situation of peninsula.

Presented article aims to evaluate the development of first set of factors, the inter-Korean relations, their evolution and problems. It looks at the North Korean foreign policy rational vis-à-vis its neighbour, as well as policy of South Korean presidents towards North Korea. It analyses documents adopted at inter-Korean meetings and summits and evaluates implications. In final part the article analyses results of last two inter-Korean summits and states the factors that will impact the further evolution of the security situation of Korean Peninsula.

Key words: nuclear program, diplomacy, inter-Korean relations, missile program, security, inter-Korean summits

Introduction

Since the creation of first state-like formations on Korean Peninsula and neighbouring territories, the peninsula was considered to have strategic position. In local historical resources it is perceived as a bridge between continental Asia and northern Pacific. This bridge caught the interest of several Chinese dynasties as well as Japanese shogunates. The history of Korean Peninsula is clearly showing, that the external players have always influen-

---

¹ Lecturer at the Department of security studies, *Faculty of political science and international relations*, Matej Bel University in Banská Bystrica, Slovakia.

ced the overall situation and development. This became especially obvious in the outset of the 20th Century when two wars over influence in Korean Peninsula were fought². The winner of both wars, Japan, gained finally control over peninsula in 1910 when its territory was incorporated into Japanese empire. With this act Korea has lost its independence for the first time in its thousands of years lasting history. When 35 years of Japanese colonial rule has finally ended, after Japan was defeated by Allies of the World War II, Koreans believed they will regain their independence. That however proved to be a dream. The destiny of Korean Peninsula was decided by external powers once again, when USSR and US divided the territory into two more or less equal parts, by the 38th parallel³. After over 70 years this division persists, moreover it has deepened. The political, economic and ideological differences between two parts of ethnically identical people is striking. The heritage of Korean war and military tensions still effects the mutual perception of people and politicians. This is especially observable in the programs of different political parties in South Korea, where perception of North Korea and appropriate policy towards it differs significantly. Also North Korea uses different names it calls political representatives of its southern neighbour.

Beside the inter-Korean relations, the situation in North Korea related to its missile and nuclear program effects the overall security situation of peninsula. Both programs are used by the government of DPRK as political tools for internal as well as external purposes. The internal aspect of both programs are especially emphasized by current leadership of third leader of the Kim dynasty, Kim Jong-un. However, it has played an important role in the post-famine period, therefore Kim Jong-il was pioneering both programs as internal political tools. The main reason was to secure the stability of the regime and security guarantees for its citizens. After North Korea was hit by draught in few consecutive years the food shortages became severe sometime around 1994-1995. The number of casualties is not known, and the estimates are quite divers. However the famine has impacted political institutions as well as bodies responsible for overall control of citizens. In this situation the only stable institution in country proved to be the army. Korean People's Army (KPA) has become to sole most important institution during the reign of Kim Jong Il, who has ruled in line with the

---

² First war was the one fought between China and Japan in 1894-1895 and the second was the Russo-Japanese war of 1904-1905.

³ J. Kleiner, Korea: A Century of a Change, World Scientific Publishing, Singapore 2001.

so called *military first* policy, or *songun*⁴. Under this policy state affairs and citizens needs are subordinated to the needs and demands of the army. Army was presented as the only mechanism to provide for security of the people from the attack of foreign enemies, especially in the post-Cold War period. The change in international relations and in position⁵ of North Korea since 1990s has significantly influenced the development of nuclear program. The nuclear program is seen as a security and survival guarantee for North Korea in sense of the meaning of nuclear deterrence. This understanding has been emphasized especially after U.S. intervention in Iraq and allies attack on Libya. Both countries have given up its nuclear program and their regimes where overthrown. This is a scenario the current and also previous leadership of North Korea seeks to avoid. Up until now it was quite successful.

---

⁴ J. Lim, *Kim Jong Il's Leadership of North Korea*, Routledge, New York 2009.

⁵ The existence of Eastern Block provided for legitimacy source for North Korean regime, its collapse changed it and the regime had to look for alternative sources. One is the ideology based on strong racial nationalism. Nuclear program is defined as most useful tool of the leader to protect its citizens.

1. Inter - Korean relations – historical perspective

The historical evolution of inter-Korean relations can be divided into two periods. The first period starting with the creation of two states at Korean peninsula, was a period of mutual ignorance and no relations. The allies of both states followed with non-recognizing the other Korean state. In addition, both states declared that they represent the population of the whole peninsula. North Korean constitution in article 1 defines Democratic People's Republic of Korea (DPRK) as: *independent socialist state representing the interests of all Korean people*⁶. First South Korean government declared Republic of Korea (ROK) to be *the only legitimate government at Korean Peninsula*⁷. Both governments were counting with unification of peninsula in foreseeable future. When looking at an internal development of two Korean states, it was comparable, especially in first years of their existence. Both political representatives focused on the elimination of any opposition, in DPRK within the groups that have formed the ruling elite, and in ROK at opposition parties to president Lee Syngman. Additionally, both countries signed security treaties with their respective allied superpower.

The most important event of this period was the Korean war, that took place from 1950 to 1953. Started by the decision of the North Korean leadership it was perceived as an attempt to unify peninsula under the rule of DPRK. The attempt has failed when the UN forces created by 16 countries intervened on the side of South Korea. The war was for two years fought more or less along the 38th parallel and ended on July 27, 1953 only with armistice. Peace treaty was never signed.

Second period in mutual relations can be dated to the early 1970s. Since than both Korean states acknowledged the existence of each other through several rounds of meetings and negotiations that have lead into 4 summits⁸. Internal and external factors played role in changes in inter-Korean relations. Firstly, the international atmosphere has slightly changed towards the end of the 1960s. Not only the period of détente between US and USSR has started, but with the beginning of 1970s the US – China normalization talks began. Changing relations between powers have been perceived as a potential threat by both Korean states, as these powers played important role in their security and survival calculations. In addition, historically, Korean

---

⁶ S. Ch. Yang, *The North and South Korea Political Systems, A comparative analysis*, Westview Press, Boulder 1994.

⁷ B. C. Koh, *Inter Korean Relations: Seoul's Perspective* In. *Asian Survey* Vol. 20, No. 1, 1980.

⁸ The few hours lasting meeting between Kim Jong-un and Moon Jae-in in May 2018 after U.S. President Trump shortly cancelled summit, is in this study not counted as an official summit.

people have experiences with rather selfish behaviour of powers⁹. From the internal factors, that time South Korean president Park Jong-hui has called North Korea for a competition to show which regime is able to provide for better life to its citizens. At the same time South Korea suggested meeting of representatives of Red Cross organizations from both states. North Korea has accepted reacting probably more to the external situation than internal needs.

The first negotiations started in 1971, after several rounds of talks a Joint Communiqué was signed in July 1972. The content of the document stated several principles for the future conduct of inter-Korean relations and announced 3 principles of unification. First principle is achieving the unification independently on the interest of powers. Secondly, through peaceful means and thirdly, overcoming the ideological and political differences. Additionally, a Coordination Committee was created with the aim to implement communiqué and facilitate problems that may appear in the future¹⁰. However the talks broke down when in 1973 North Korea returned to its policy of *strong military pressure*¹¹. The inter-Korean talks started second time for a brief period of time in first half of 1980s, when the first meeting of separated families took place.

Renewed efforts for talks appeared only after the events of 1989. The meetings that took place since February 1989 have led to the signing of the *Basic Agreement*, or the *Agreement on reconciliation, nonaggression, and exchange and cooperation*, in 1991. Beside of the agreement the talks are significant as *for the first time each party accepted the other as a legitimate negotiation partner*¹². Concerning the agreement, it is relatively broad document covering many areas of inter-Korean relations. First part deals with the reconciliation where mutual recognition and acceptance of differences in political systems and non-intervention are considered as a precondition for change of the armistice into a permanent peace. Second part on non-aggression includes provisions on mutual non-use of military, creation of joint military committee as well as direct telephone connection between military representatives. Third part focuses on cooperation in multiple areas in economy, science, technology, education, literature, sport, art, etc. The agreement ad-

---

⁹ Korean Peninsula has fallen victim to outside decisions several times in its history. Most recent were the 1905 peace treaty and 1945 division.

¹⁰ The July 4th South-North Joint Communiqué 1972. Available at: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/KR%20KP_720704_The%20July%204%20South-North%20Joint%20Communiqu%C3%A9.pdf (accessed March 2020).

¹¹ A. Buzo, *Partyzánská dynastie, Politika a vedení Severní Koreje*, B.B. Art, Praha 2003.

¹² Y.H. Kim, *Warrior or Shopkeeper? North Korea negotiation behaviour toward South Korea and the US*, *In East Asia Review* Vol 14, No. 2, 2002, pp. 62-63.

dresses also the humanitarian aspect of inter-Korean relations, the meetings of separated families, exchange of letters and possibility of movement across border were proposed¹³.

In 1992 both countries signed *Joint declaration on the denuclearization of Korean peninsula* in which they agreed *not to test, manufacture, produce, receive, possess, deploy or use nuclear weapons*¹⁴. It was a period when North Korea signed the Safeguard agreements with IAEA and allowed inspections in its nuclear facilities. That time South Korean government of Kim Yung-sam was planning for an inter-Korean summit, however the sudden death of North Korean leader Kim Il-sung in 1994 affected and stopped the plans. As North Korea opted for a 3 years lasting mourning period, the relations have not much evolved.

Change in inter-Korean relations came with new South Korean president Kim Dae-jung who has introduced his *sunshine policy*. The main aim was to achieve *change in the North Korean policy towards South Korea through reconciliation and good will*¹⁵. The new administration introduces few novelties into how South Korean policy towards North Korea was conducted. First of all, they stopped to use the term unification as a synonym for North Korean policy and substituted it with policy towards north. In addition, the political and economic matters were separated by the administration which meant that the economic relations could evolve even without official political talks taking place. This enabled South Korean companies to decide, rather freely, about possible investments in North Korea¹⁶. The most important moment of the sunshine policy was the first ever inter-Korean summit, that took place in June 2000 in Pyongyang. President Kim Dae-jung has met North Korean leader Kim Jong-il. They have signed the *Joint declaration* in which they agreed on the need for unification conducted independently by two Korean entities. They have acknowledged existing proposals for unification elaborated by both states and agreed to look for spillovers. Furthermore the declaration addressed the humanitarian issues of families separated by the DMZ. Both, the summit and the declaration opened a new era in inter-Korean

---

¹³ Agreement on Reconciliation, Nonaggression, and Exchange and Cooperation between the South and North. 1991. Available at: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/KR%20KP_911213_Agreement%20on%20reconciliation%20non%20aggression%20and%20exchangespdf.pdf (accessed January 2020).

¹⁴ Joint Declaration of the denuclearization of Korean Peninsula. 1992. Available at: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/KR%20KP_920120_JointDeclarationDenuclearizationKoreanPeninsula.pdf (accessed January 2020).

¹⁵ B.C. Koh The Sunshine Policy, the inter-Korean summit, and dismantling the Cold War Structure. In: Ch.I. Moom – O. A. Westad – G. H. Kahng, *Ending the Cold War in Korea: Theoretical and Historical Perspectives*. Yonsei University Press Seoul, 2001, p. 262-263.

¹⁶ N. D. Levin – Y. S. Han, *Sunshine in Korea: The South Korea Debate over Policies towards North Korea*, 2002. Available at: https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1555.html (accessed January 2020).

relations. In practice, road and rail connections were re-established, South Korean companies has invested in North Korea, creating Kaesong Industrial Complex for small and mid-level companies that have moved their production to North Korea, just 10km away from the DMZ. In addition a tourist resort was built in Mt. Kumgang where South Korean tourist could travel.

However the relations evolved not only in direction of cooperation, several incidents have been recorded around the maritime border (Northern Limit Line - NLL), which is not recognized by North Korea. Most serious took place in 1999 and 2002 when shots were fired across.

Regardless, the talks have been ongoing, even after change of South Korean administration. Roh Moo-hyun replaced Kim Dae-jung and continued in his efforts with his policy of peace and prosperity. The main difference is, that the final goal of this policy was the signing of permanent peace treaty. In order to achieve a state of relations that would allow that, a regular military contacts and communication were considered as necessary. The most important moment of Roh Moo-hyun administration was summit with Kim Jong-il in Pyongyang in October 2007. President Roh has travelled by land to North Korea, crossing the DMZ by car. The declaration signed at the summit planned for the meeting of ministers of defence from both countries. In addition in creating a zone of peace in the NLL (Northern Limit line – the maritime border) and reconstruction of rail connection between Kaesong and Pyongyang and further with Sinuiju, another special economic zone.

The second summit came a year after North Korea has conducted first nuclear test. However the South Korean administration was committed to continue in bilateral talks as at the same time the multilateral Six Party Talks were underway in Beijing. The approach of South Korea has changed after new president was sworn in in February 2008. Lee Myung-bak criticized sunshine policy in his campaign and pledged to change the approach with connecting any economic relations and humanitarian aid to denuclearization process.

2. Inter - Korean relations in context of nuclear program development¹⁷

North Korea's nuclear program has become a global security issues in the early 1990s when the inspections of International Atomic Energy Agency (IAEA) uncovered irregularities in Yongbyon facilities. North Korea has announced its intention to withdraw from the Non-Proliferation Treaty (NPT) in March 1993, and cancelled the announcement just few days before the 90 days period ran out. One of the reasons was, that bilateral talks with the US have started. Under the *Agreed framework* signed between DPRK and US in 1994 the facility in Yongbyon was sealed, and North Korea received oil shipments as a compensation from members of Korean Economic Development Organization (KEDO). This period, when North Korea implemented the agreement slowed the development of nuclear program. However, that has changed after October 2002, when deputy secretary of state James Kelly visited Pyongyang. Representing the government of George W. Bush, he blamed North Korea for noncompliance with the Agreed framework and development of uranium enrichment program. Since than the bilateral relations stopped and mechanism of Six Party Talks started in the summer of 2003. In this period the inter-Korean relations were still evolving under the sunshine policy and subsequent policy of peace and prosperity. February 2005 announcement that North Korea does have uranium enrichment program was addressed at the multilateral talks. When the first nuclear test took place, the government criticised it but called for diplomatic negotiation to solve the crisis. As mentioned, second inter-Korean summit followed a year later.

Since 2008, the inter-Korean relations started to deteriorate. Under the policy of the conservative president Lee Myong-bak the political mutual contacts and humanitarian aid decreased. They were conditioned by the denuclearization of North Korean program. The denuclearization was a precondition to the creation of three communities, that have been envisioned in the Policy of mutual benefits and common prosperity. The three communities of peace, economic prosperity and happiness were planned to be created¹⁸. Community of peace could have been achieved only after denuclearization. Community of economic prosperity was based on the so called Vision 3000: denuclearization and openness. Based on this plan denucle-

---

¹⁷ This part is looking at inter-Korean relations since North Korea conducted its first nuclear test in October 2006.

¹⁸ J. J. Suh, *The Lee Myung Bak Government's North Korea Policy – A Study on its Historical and Theoretical Foundation*. Korean Institute of National Unification, March 2009 Available at: <http://repo.kinu.or.kr/bitstream/2015.oak/1372/1/0001396359.pdf> (accessed September 2019).

arization was seen as a precondition to the further economic investments from South Korea and other countries. After achieving it, a bright future for North Korean economy was foreseen with a 3000USD GDP per capita. Community of happiness was based on the humanitarian cooperation. In reality the plan was never achieved. North Korean representatives have criticized South Korean government. In addition in summer 2008 an incident took place in Mt. Kumgang when South Korean tourist was shot death by North Korean guard. This has led to the closure of the resort.

Critical moment in inter-Korean relations came in March 2010 when South Korean military corvette was sunken in the Yellow Sea (Korean use the name West Sea). The North Korea was deemed responsible by the government, although they have denied any involvement. Internationally created inspection group has however, uncovered remnants of torpedo that beard Korean insignia. The investigation confirmed that North Korea was responsible for the attack that had 46 casualties¹⁹. South Korean government adopted unilateral sanctions against North Korea and special policy regulations guiding the relation to the neighbour. In November 2010 the relations deteriorated further when North Korea fired to the direction of Yeongpyong Island in Yellow sea, the shots killed 2 soldiers and 2 civilians. As a reaction a joint military exercise between US and South Korea was conducted. Even when the situation was deteriorating, South Korean government, also after strong intervention of Obama administration, did not adopted a serious military measures to respond to North Korean provocation, and in this way managed to avoid conflict.

At this point North Korea was in the process of leadership transition. The attacks have been assigned as orchestrated by the future leader Kim Jong-un. As planned they supposed to show his skills and decisive abilities, in providing for security of his citizens. Kim Jong-un took power after the death of his father in December 2011. Based on currently available information we know, that he used his first year for securing his position and first wave of purges in the leadership. By spring 2013 North Korea has adopted the so called April 1st Nuclearization Act, which has confirmed a nuclear status of the country.

Shortly before, new South Korean president was sworn in, first female president and daughter of one of the dictators, Park Guen-hye. Her North Korean policy was introduces as a middle road between sunshine policy and

---

¹⁹ Investigation Results on the Sinking of ROKS *Cheonan* Globalsecurity.org 2010, Available at https://www.globalsecurity.org/military/library/report/2010/100520_jcmig-roks-cheonan/100520_jcmig-roks-cheonan.htm (accessed December 2019).

policy of her predecessor. The Trust building policy was introduced by Park herself already in her 2011 article for Foreign Affairs. She introduced two sources of Trust building policy *first, North Korea must keep its agreements made with South Korea and the international community to establish a minimum level of trust, and second, there must be assured consequences for actions that breach the peace.*²⁰. In reality, several meetings on different levels have taken place. In general no progress was achieved in the 3 years lasting rule of president Park. To the contrary, her government has decided to withdraw all people from Kaesong Industrial Park, which remains close ever since.

The administration of president Park Guen-hye ended in early 2017 when she was impeached after massive protests of South Korean public. Today she remains in prison. The presidential election that followed in May 2017 were won by Moon Jae-in. As a person who was part of the administration of president Roh Moo-hyon who have pursued the policy of engagement and economic interactions, Moon's policy is elaborated in a similar way. Currently we can characterize the policy based on 3 goals, 4 strategies and 5 principles, as elaborated by current administration.

The proposed principles should be followed not only by South Korean governmental officials but also by North Korea. They include: 1. Korean led initiative – meaning that South Korea will be the leading side of the policy, 2. strong defence – with the aim to deter North Korean provocation, 3. mutual respect of both countries, 4. interactions of ordinary people, 5. international cooperation.

The proposed strategies consist of following: 1. step-by-step and comprehensive approach, 2. tackling the issues of inter-Korean relations and nuclear program simultaneously, 3. ensuring sustainability through institutionalization, 4. laying foundation for peaceful unification through mutually beneficial cooperation.

The goals this policy has set up are: 1. resolution of nuclear issue and establishment of permanent peace, 2. Development of sustainable inter-Korean relations and 3. Realization of New Economic Community on peninsula²¹.

However this proposal remained unheard by North Korean representatives and also by other partners in the region. The whole year of 2017 was rather critical, when looking at the development of Korean peninsula. In Fe-

---

²⁰ G. H Park, A new kind of Korea: Building Trust between Seoul and Pyongyang, In Foreign Affairs Vol 90. no. 5, s. 13-18, Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/northeast-asia/2011-09-01/new-kind-korea> (accessed December 2019).

²¹ Moon Jae In's policy on North Korea, Ministry of Unification. Available at: http://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/policyissues/koreanpeninsula/goals/ (Accessed October, 2019).

bruary 2017 new US president, Donald Trump was sworn in. The situation at Korean peninsula, especially the behaviour of North Korea is strongly influenced by changes in US administrations since 1990s. The same happened in 2017. When looking specifically how North Korea has behaved when new president in the US was elected we can identify a pattern of rather provocative behaviour. Nuclear or missile tests are part of this behaviour. Their aim is to show to the US the decisive abilities of North Korean leadership and in this way gain stronger position in future relations.

In 2017 the pattern was repeated when around the visits of new U.S. Secretary of defence, Mr. Mattis in Seoul and Tokio, North Korea renewed its missile testing. Several types of missiles were tested in period between February and April 2017²². As the year has progressed the DPRK has started with tests of intercontinental ballistic missiles, the Hwasong-14 (KN-20) could have a range of 10 thousand km. During its first test the missile flew for 2,8 thousand km and during second almost 3,7 thousand km²³. For now, the last test of ICBM took place in November 2017 when missile Hwasong-15 (KN-22) was tested with expected range of 8,5 – 13 thousand km.

In addition, in September 2017 North Korea conducted its 6th nuclear test with blast expected to be around 120 kiloton²⁴. Based on the information from North Korean media it was a successful test of a hydrogen bomb.

The reactions of the representatives from the US, South Korea, Russia, and China were strongly condemning this type of behaviour. New sanctions have been adopted by the UN Security council strengthening and tightening the existing sanctions regime. The reaction of new US administration was strong, past US presidents have never reacted in such a straightforward and aggressive way. President Trump using his private Twitter account often commented on what was happening in North Korea. He called Kim Jong-un names not only online but also in his official addresses, the most memorable is his address to the UN General Assembly when he called Kim Jong-un a *rocket man on a suicide mission*²⁵. At this particular time, US tempora-

---

²² Tested missiles included Pukukson-2 (KN-15), with expected range of 2 thousand km, a Scud type missile KN-17, believed to be an Anti-Ship Missile. For more see: A. Panda, Is North Korea working toward a 'carrier-killer' anti-ship ballistic missile? The Diplomat April 18, 2017. Available at: <https://thediplomat.com/2017/04/is-north-korea-working-toward-a-carrier-killer-anti-ship-ballistic-missile/> (Accessed October, 2019).

²³ J. Schilling, North Korea Finally Test an ICBM. 38North.org, July 5, 2017. Available at: <https://www.38north.org/2017/07/jschilling070517/> (accessed November 2019).
J. Schilling, What next for North Korea's ICBM? 38North.org, August 1, 2017 Available at: <https://www.38north.org/2017/08/jschilling080117/> (accessed November 2019).

²⁴ Sixth Nuclear Test Detected at Punggye-ri, Declared to be Hydrogen Bomb. 2017. 38North September 3, 2017, Available at: <https://www.38north.org/2017/09/nuke090317/> (accessed November 2019).

²⁵ Remarks by president Trump to the 72nd Session of the United Nations General Assembly. 2017. White House. Available at:

rily strengthened deployment of its forces in close proximity to the peninsula, in an attempt to deter North Korea from further testing. In addition, new round of bilateral sanctions was adopted by the administration.

3. Three Inter-Korean summits of 2018

During 2017 the inter-Korean relations did not evolve, the initiatives and proposals of South Korean president remained unnoticed. However the situation changed on the first day of 2018 with the Annual New Year's Speech of Kim Jong-un. Kim has assessed the situation of a previous year, he emphasized the progress the country has achieved in nuclear and missile program. Surprisingly, he has pointed out the worsening economic situation in the country. He also mentioned that in case of the need, North Korea is ready to start with mass production of its missiles and nuclear warheads²⁶. However the most important part of his speech was when he mentioned the upcoming Winter Olympics scheduled to start in February in South Korea's Pyeongchang. Kim has expressed his desire to improve critical situation on Korean peninsula when he said: *we will open our door to anyone from south Korea ... for dialogue, contact and travel, if they sincerely wish for national concord and unity*²⁷. In addition, he has stressed his willingness to send delegation to the Games and openness to send representatives to meetings with South Korea.

The reaction from South Korean government was fast, already on January 9th 2018 a meeting of representatives of both states took place in Panmunjom. South Korea was represented by the delegation led by Minister of Unification Cho Myung Gyon and North Korean by delegation led by chairman of Committee for peaceful unification Ri Son Gwon. Both sides agreed that North Korea will send their sportswomen and sportsmen to the Olympics, together with group of representatives and a cheering squad. In addition, both countries have walked together under one flag at the opening ceremony and formed joint female ice-hockey team. The official North Korean delegation that attended the opening ceremony included Ms. Kim Yo Jong, sister of Kim Jong-un and North Korean ceremonial head of state Mr. Kim Yong Nam. They met with South Korean president Moon for several

---

<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-72nd-session-united-nations-general-assembly/> (accessed January 2020).

²⁶ R. Frank. 2018. Kim Jong Un's 2018 New Year Speech: Self-Confidence after a tough year. Available at: <https://www.38north.org/2018/01/rfrank010318/> (accessed December 2019).

²⁷ New Year's Address. 2018. North Korea Leadership Watch. Available at: <http://www.nkleadershipwatch.org/2018/01/01/new-years-address/> (accessed December 2019).

times. At the last meeting, they have handed an invitation for a meeting from Kim Jong-un to president Moon. He agreed adding that the time needs to be right for another inter-Korean summit²⁸.

A high level delegation from DPRK attended also the closing ceremony of the Olympics. On March 5 South Korean delegation traveled to Pyongyang, and met with North Korean leader Kim Jong-un in person. The results of this meeting were positive, a direct phone line between leaders of both countries has been agreed on. In addition, Kim Jong-un agreed with the moratorium on nuclear and missile tests at this time for the period of the negotiations. He reportadly also acknowledged and accepted that the scheduled yet postponed annual joint U.S. and South Korean military drills Foal Eagle will take place after the end of the Paralympics. What came as a surprise was the invitation Kim has addresses to US president Trump. The even more surprising conclusion was that Kim Jong-un has admitted that the denuclearization of North Korea could be discussed and achieved, when certain conditions are met²⁹. The most important development for inter-Korean relations came in the form of serious discussion about possibility of inter-Korean summit. After month of preparations the date and place for 3rd inter-Korean summit was agreed.

The summit took place on April 27, 2018 in Panmunjom, the peace vilage located in DMZ. The meeting was friendly, leaders of both Korean states have been accompanied by their wife's. They had a working meeting with their entourages, shared a private tea and walk together, attended a meeting with press and ended the day with a state banquet. The tangible result of the first summit was the so called *Panmunjom Declaration*. It consists of three rather detailed areas for strengthening the cooperation. First area covers the need to improve the inter-Korean relations through the implementation of previously signed declarations, restart the dialogue on multiple levels, open a liaison office in Kaesong, intensify cooperation, exchange and visits between both counties, renew meetings of separated families, and improve the road and railway connections. Second area focuses on joint efforts to deescalate the military tensions and eliminate the danger of war on peninsula through case-ation of hostilities and transformation of the DMZ into the zone of peace. In

---

²⁸ A. Fified – A. Parker, North Korea's Kim Jong Un invites South Korea's president to Pyongyang. The Washington Post February 10, 2018. Available at: https://www.washingtonpost.com/world/north-koreas-kim-jong-un-has-invited-south-koreas-moon-jae-in-to-pyongyang/2018/02/10/d7db9dde-0ddd-11e8-998c-96deb18cca19_story.html?utm_term=.b7d2815f0d98 (accessed December 2019).

²⁹ North Korea is willing to discuss disarmament, says South. 2018. BBC News March 6, 2018. Available at: <http://www.bbc.com/news/world-asia-43296671> (accessed December 2019).

addition a negotiation to transform the NLL into a zone of peace were agreed on as well as creation of a mechanism for military consultations. Third area of relation defines the need for an active cooperation with an aim to create a peace regime on peninsula. It includes the commitment to non-aggression, through phased disarmament along the DMZ, organization of meeting with Chinese and American representatives related to the possible end of Korea War. In addition, both leaders confirmed their desire for denuclearization and nuclear free peninsula³⁰.

In May 2018 the two leaders met again. Comparing to April this meeting was unplanned and was initiated by Kim Jong-un after president Trump decided to cancel his attendance on the planned summit. President Moon assessed the meeting as positive and realized in friendly atmosphere. Reportedly, Kim has confirmed his desire for denuclearization and peace. As a proof of seriousness the destruction of Punggye-ri testing facility was stated by the leader. A tangible result was the agreed convention of military and red cross negotiations³¹.

The diplomatically active year was concluded with another inter-Korean summit in September in Pyongyang. Both leaders confirmed their commitment to establish a peace regime on peninsula and signed the Pyongyang Declaration. The document includes 6 main provisions. First is the ending of military hostilities in the DMZ. As an annex to the declaration an Agreement on the implementation of historic Panmunjom declaration in military domain is included. Koreas have agreed on mutual coordination and consultation in the process of its implementation. Second set of provisions focuses on strengthening the exchange and cooperation between countries through road and railway connection, normalization of situation with Kaesong and Mt. Kumgang projects, strengthening the environmental cooperation as well as cooperation in health care and epidemics. Thirdly, they agreed to strengthen the humanitarian cooperation through the opening of a permanent facility where separated families could meet regularly, and also allowing video calls among family members. Fourth provision includes an agreement on strengthening of the cooperation and exchange in art, culture, music and sports activities, joint participation on different sports events and coopera-

---

³⁰ Panmunjom Declaration for Peace, Prosperity and Unification of the Korean Peninsula. Reuters 27. 4. 2018. Available at: <https://in.reuters.com/article/northkorea-southkorea-summit-statement/panmunjom-declaration-for-peace-prosperity-and-unification-of-the-korean-peninsula-idINKBN1HY18V> (accessed December 2019).

³¹ H. Macdonald, Moon Jae-in and Kim Jong Un hold surprise second summit at Panmunjom. NK News.Org, 26. 5. 2018. Available at: <https://www.nknews.org/2018/05/moon-jae-in-and-kim-jong-un-hold-surprise-second-summit-blue-house/> (accessed January 2020).

tion on a joint bid to host the 2032 Olympics. Fifth point of declaration concerns the denuclearization stating that the peninsula must be turned into a nuclear free zone, North Korea promised to permanently dismantle missile engine test site in Dongchang-ri as well as nuclear facilities in Yongbyong. In the last provision the North Korean leader agreed to visit South Korea³².

The most tangible result of the summits was the meeting of the members of separated families, that has taken place at the end of August 2018. In addition, the military cooperation and agreement signed on the side-line of Pyongyang meeting has introduced very specific tasks for both militaries. The agreement was signed by South Korean Minister of defence and North Korean Minister of People's Armed forces, with the aim to deescalate military tensions in DMZ and NLL³³. Some of the provisions of the agreement have been implemented into practice. First of all, the Joint security in Panmunjom was demilitarized, the guard do not carry weapons anymore. Any military exercises in proximity to DMZ have stopped and several of the guarding posts along DMZ were dismantled. A repatriation of remnants of soldiers killed during the Korean war took place within the 2018. In addition a liaison office was opened in Kaesong where both Koreas send their representatives to have even more direct communication. Members of delegation have been meeting regularly. However in early spring 2019 North Korea withdraw its representatives for few days completely, later part of them returned. There were no news about any meetings, or progress in mutual relations. In late November 2019 vice minister for unification visited the office, but did not meet North Korean representatives³⁴.

Conclusion

The security environment of Korean peninsula is in general characteristic by rather stable crisis situation, since the Armistice Agreement was signed. The situation is quite unique, Korean war has never officially ended, both countries are divided by demilitarized zone, that is 4km wide. It is one of the most guarded borders in the world. At the same time, in this area natural life was well preserved as no human activities, besides military

---

³² Pyongyang Joint Declaration of September 2018. Available at: <https://www.ncnk.org/node/1633> (accessed January 2020).

³³ Agreement on the Implementation of the Historic Panmunjom Declaration in the Military Domain. 19. 9. 2018 Available at: <https://www.ncnk.org/sites/default/files/Agreement%20on%20the%20Implementation%20of%20the%20Historic%20Panmunjom%20in%20the%20Military%20Domain.pdf> (accessed January 2020).

³⁴ Vice minister visits inter-Korean liaison office in Kaesong, Yonhap News Agency, January 22, 2020 <https://en.yna.co.kr/view/AEN20200122001951325> (accessed February 2020).

exercised, were conducted here in last over 70 years. Representatives of both Korean states have during this whole period stated at several occasions their desire to normalized the situation. The most significant attempts appeared after the first ever inter-Korean summit in June 2000 when rail and road connection was renewed at the eastern and western end of DMZ.

North Korean nuclear program prevents further normalization of mutual relations as well as security situation. From North Korean perspective nuclear weapons are a survival guarantee as they rely on the nuclear deterrence. Possession of nuclear weapons prevents any country, specifically the US, from attacking them, as happened twice in Iraq, and in Libya, countries that have given up nuclear program development. This decision is rather rational when we look at any other possibility North Korea has vis-à-vis most powerful country in the world since the end of Cold War. As the nuclear program is developed as a tool against US foreign policy, US are defined as the country who could help to solve the issue.

Nowadays there are no scholars who would confirm that the DPRK is prepared to give up its existing nuclear potential. Regardless of what the intentions of any US administration are, North Korea is unlikely to implement CVID – complete, verifiable, irreversible denuclearization. From the survival point of view, that would be irresponsible and potentially self-destructive. However, preserving an open channel with North Korean representatives is in particular important. This was, at the end, one of the main aims of several South Korean administrations. Establishing relations with North Korean leadership, offering economic incentive and humanitarian aid with the aim to stabilize the situation and potentially reform North Korean regime.

Although, not only recent development has showed that for North Korea, South Korea is not a relevant partner. Regardless of sharing one security environment, North Korea is a country possessing nuclear potential and its seeing itself as a nuclear power. From the information that have become available over the years, US are considered the most important partner in solving or addressing the security situation on Korean peninsula, at least from North Korean perspective.

We can conclude that North Korea is unlikely to give up its nuclear potential, but for now it is still willing to talk with the US representatives. However the longer there are no talks, the more complicated will the negotiations be in the future. As for the South Korean perspective and position, a lot will depend on who is elected as a next president. At the same time, for

South Korean public, North Korea is not the most significant issue, economy and social situation are seen as the more pressing ones. The current stalemate in inter-Korean relations is likely to remain. North Korea might use the willingness of South Korea to provide for humanitarian aid, but it will not change its position on who is the more important negotiation partner in security affairs.

Bibliografia

1. Agreement on Reconciliation, Nonaggression, and Exchange and Cooperation between the South and North. 1991. Available at: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/KR%20KP_911213_Agreement%20on%20reconciliation%20non%20aggression%20and%20exchangespdf.pdf (accessed January 2020).
2. Agreement on the Implementation of the Historic Panmunjom Declaration in the Military Domain. 19. 9. 2018 Available at: <https://www.ncnk.org/sites/default/files/Agreement%20on%20the%20Implementation%20of%20the%20Historic%20Panmunjom%20Declaration%20in%20the%20Military%20Domain.pdf> (accessed January 2020).
3. Buzo A., Partyzánská dynastie, Politika a vedení Severní Koreje, B.B. Art, Praha 2003.
4. Face the Nation transcript April 30, 2017: President Donald Trump. 2017. CBSNews.com, Available at: <https://www.cbsnews.com/news/face-the-nation-transcript-april-30-2017-president-trump/> (accessed November 2019).
5. Fified A. – Parker A, North Korea's Kim Jong Un invites South Korea's president to Pyongyang. The Washington Post February 10, 2018. Available at: https://www.washingtonpost.com/world/north-koreas-kim-jong-un-has-invited-south-koreas-moon-jae-in-to-pyongyang/2018/02/10/d7db9dde-0ddd-11e8-998c-96deb18cca19_story.html?utm_term=.b7d2815f0d98 (accessed December 2019).
6. Frank R., Kim Jong Un's 2018 New Year Speech: Self-Confidence after a tough year. Available at: <https://www.38north.org/2018/01/rfrank010318/> (accessed December 2019). <https://2001-2009.state.gov/t/ac/rls/or/2004/31011.htm> (accessed January 2020) https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/KR%20KP_720704_The%20July%204%20South-North%20Joint%20Communiqu%C3%A9.pdf (accessed March 2020).

7. Investigation Results on the Sinking of ROKS "Cheonan" Globalsecurity.org 2010, Available at https://www.globalsecurity.org/military/library/report/2010/100520_jcmig-roks-cheonan/100520_jcmig-roks-cheonan.htm (accessed December 2019).
8. Joint Declaration of the denuclearization of Korean Peninsula. 1992. Available at: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/KR%20KP_920120_JointDeclarationDenuclearizationKoreanPeninsula.pdf (accessed December 2019).
9. Kim Y.H., Warrior or Shopkeeper? North Korea negotiation behaviour toward South Korea and the US, In East Asia Review Vol 14, No. 2, 2002, pp. 62-63.
10. Kleiner J., Korea: A Century of a Change, World Scientific Publishing, Singapore 2001.
11. Koh B. C., Inter Korean Relations: Seoul's Perspective In. Asian Survey Vol. 20, No. 1, 1980.
12. Koh B.C., The Sunshine Policy, the inter-Korean summit, and dismantling the Cold War Structure. In. Ch.I. Moom – O. A. Westad – G. H. Kahng, Ending the Cold War in Korea: Theoretical and Historical Perspectives. Yonsei University Press Seoul, 2001, p. 262-263.
13. Levin, N. D. – Han, Y. S. 2002. Sunshine in Korea: The South Korea Debate over Policies towards North Korea, Available at: https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1555.html (accessed January 2020).
14. Lim J., Kim Jong Il's Leadership of North Korea, Routledge, New York 2009.
15. Macdonald H., Moon Jae-in and Kim Jong Un hold surprise second summit at Panmunjom. NK News.Org, 26. 5. 2018. Available at: <https://www.nknews.org/2018/05/moon-jae-in-and-kim-jong-un-hold-surprise-second-summit-blue-house/> (accessed January 2020).
16. Moon Jae In's policy on North Korea, Ministry of Unification. Available at: http://www.unikorea.go.kr/eng_unikorea/policyissues/koreannpeninsula/goals/ (Accessed October, 2019).
17. New Year's Address. 2018. North Korea Leadership Watch. Available at: <http://www.nkleadershipwatch.org/2018/01/01/new-years-address/> (accessed December 2019).
18. North Korea is willing to discuss disarmament, says South. 2018. BBC News March 6, 2018. Available at: <http://www.bbc.com/news/world-asia-43296671> (accessed December 2019).

19. Panda A., Is North Korea working toward a ,carrier-killer‘ anti-ship ballistic missile? *The Diplomat* April 18, 2017. Available at: <https://thediplomat.com/2017/04/is-north-korea-working-toward-a-carrier-killer-anti-ship-ballistic-missile/> (Accessed October, 2019).
20. Panmunjom Declaration for Peace, Prosperity and Unification of the Korean Peninsula. *Reuters* 27. 4. 2018. Available at: <https://in.reuters.com/article/northkorea-southkorea-summit-statement/panmunjom-declaration-for-peace-prosperity-and-unification-of-the-korean-peninsula-idINKBN1HY18V> (accessed December 2019).
21. Park G. H., A new kind of Korea: Building Trust between Seoul and Pyongyang, In *Foreign Affairs* Vol 90. no. 5, s. 13-18, Available at: <https://www.foreignaffairs.com/articles/northeast-asia/2011-09-01/new-kind-korea> (accessed December 2019).
22. Pyongyang Joint Declaration of September 2018. Available at: <https://www.ncnk.org/node/1633> (accessed January 2020.)
23. Remarks by president Trump to the 72nd Session of the United Nations General Assembly. 2017. White House. Available at: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-72nd-session-united-nations-general-assembly/> (accessed January 2020).
24. Schilling, J. 2017a. North Korea Finally Test an ICBM. *38North.org*, July 5, 2017. Available at: <https://www.38north.org/2017/07/jschilling070517/> (accessed November 2019).
25. Schilling, J. 2017b. What next for North Korea’s ICBM? *38North.org*, August 1, 2017 Available at: <https://www.38north.org/2017/08/jschilling080117/> (accessed November 2019).
26. Sixth Nuclear Test Detected at Punggye-ri, Declared to be Hydrogen Bomb. 2017. *38North* September 3, 2017, Available at: <https://www.38north.org/2017/09/nuke090317/> (accessed November 2019).
27. Suh J. J., *The Lee Myung Bak Government’s North Korea Policy – A Study on its Historical and Theoretical Foundation*. Korean Institute of National Unification, March 2009 Available at: <http://repo.kinu.or.kr/bitstream/2015.oak/1372/1/0001396359.pdf> (accessed September 2019).
28. The July 4th South-North Joint Communique 1972. Available at: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/KR%20KP_720704_The%20July%204%20South-North%20Joint%20Communique%20C3%A9.pdf (accessed February 2020).
29. Vice minister visits inter-Korean liaison office in Kaesong, Yonhap

News Agency, January 22, 2020 <https://en.yna.co.kr/view/AEN20200122001951325> (accessed February 2020).

30. Yang S. Ch., *The North and South Korea Political Systems, A comparative analysis*, Westview Press, Boulder 1994.

*Katarzyna Daniel*¹

Z zagadnień społeczeństwa obywatelskiego cz. I - podstawowe pojęcia

Streszczenie

Spółeczeństwo obywatelskie może się realizować w pełni w państwie prawa. Warunkiem koniecznym jego powstania są odpowiednie normy prawne, które określają stosunki między obywatelami i ich organizacjami, a organami państwowymi. Spółeczeństwo obywatelskie jest również jednym ze wskaźników rozwoju państwa. Celem niniejszego artykułu jest wyjaśnienie podstawowych pojęć związanych z zagadnieniem społeczeństwa obywatelskiego. Przedstawiono zarówno historyczne, jak i nowoczesne rozumienie społeczeństwa obywatelskiego oraz jego interdyscyplinarność. Wskazano na rolę obywateli i państwa w tworzeniu, a także rozwijaniu społeczeństwa obywatelskiego.

Słowa kluczowe: społeczeństwo obywatelskie, partycypacja, obywatel, demokracja

Wstęp

Dariusz Sarzała definiuje społeczeństwo obywatelskie jako społeczeństwo stworzone z *tkanki (...)* *dobrowolnych stowarzyszeń, ruchów społecznych, organizacji pozarządowych, związków zawodowych, partii politycznych, grup interesu, a także samorządów, zrzeszeń, komitetów, rad oraz różnych innych związków społecznych i kontaktów, która wypełnia przestrzeń pomiędzy jednostką a państwem. Istota społeczeństwa obywatelskiego wyraża się zatem w powszechności zrzeszania się obywateli, którzy wstępują dobrowolnie do wymienionych instytucji (...)*².

Z kolei według Andrzeja Chodubskiego społeczeństwo obywatelskie jest

---

¹ Doktorantka kierunku *nauki o polityce i administracji*
Uniwersytet Opolski, Wydział Nauk o Polityce i Komunikacji Społecznej

² D. Sarzała, *Rola stowarzyszeń i organizacji pozarządowych we współczesnym społeczeństwie obywatelskim, Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo - Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2013, nr 9, 2012, s. 262.

rzeczywistością autonomiczną wobec państwa, która umacnia organizacje samorządowe oraz różne podmioty demokracji partycypacyjnej³. Zgodnie z pojmowaniem naukowym jest natomiast kategorią, określającą ideał organizacji społeczeństwa złożonego z wolnych i równych sobie obywateli, mieszkających na określonym terytorium oraz współdziałających dla dobra wspólnego⁴.

Do prawidłowego rozwoju psychicznego oraz funkcjonowania człowieka potrzebne jest przebywanie w społeczeństwie. Człowiek, dzięki temu, że przebywa w określonych zbiorowościach pozostaje w relacjach z innymi ludźmi, którzy są jej członkami. Wartościami gwarantującymi zdrowy udział osoby w życiu społecznym (jakże potrzebnym do rozwoju jednostki) są wolność i solidarność, przy czym obie z nich wzajemnie się uzupełniają⁵.

Spółeczeństwo obywatelskie powinno być obszarem, w którym łagodzi się konflikty, kreuje aktywną obywatelskość, nawyki współdziałania oraz być odpowiedzialne za krzewienie szacunku do innych jednostek⁶. Aktywność społeczna jest niezbędnym czynnikiem funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego, a jej podstawę powinny stanowić trwałe postawy prospołeczne, jakie kształtują się zazwyczaj w procesie socjalizacji. W polskich realiach, biorąc pod uwagę przemiany ustrojowe, wykształcenie się postaw prospołecznych wymaga dość dużo czasu, by nauczyć Polaków nowych zachowań i puścić w niepamięć stare. Obecnie dąży się do ugruntowania podejść, które nawiązują do dobra wspólnego, wspólnej odpowiedzialności, które związane są z mentalnością ludzi. Wartości te powinny być wpajane kolejnym pokoleniom już od najmłodszych lat, a najlepszym miejscem na naukę prospołecznych postaw jest życie lokalne, w którym wspólnoty samorządowe mają możliwość tworzenia filarów społeczeństwa obywatelskiego. Trzeba pamiętać, że możliwość partycypacji znaczy niewiele, gdy nie ma ludzi, którzy dobrowolnie chcieliby w niej uczestniczyć⁷.

---

³ A. Chodubski, Społeczeństwo obywatelskie a instytucjonalna rzeczywistość demokracji w jednoczącej się Europie, [w:] A. Chodubski, L. Kacprzak, (red.), Społeczeństwo obywatelskie w Polsce a instytucjonalna rzeczywistość demokracji w jednoczącej się Europie, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 2010, s. 15.

⁴ A. Chodubski, Społeczeństwo obywatelskie i jego powołanie, [w:] A. Chodubski, L. Kacprzak, K. Pająk (red.), Instytucje państwa a społeczeństwo obywatelskie, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Pile, Piła 2009, s. 165.

⁵ L. Kacprzak, Wieloaspektowość rozumienia społeczeństwa obywatelskiego jako dobra wspólnego, [w:] L. Kacprzak, B. Koszel, A. Marcinkowski (red.), Społeczeństwo obywatelskie jako dobro wspólne, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 2012, s. 29.

⁶ L. Drenda, Koncepcja ładu samorządowego a społeczeństwo obywatelskie, [w:] J. Osiński, J. Z. Popławska (red.), Oblicza społeczeństwa obywatelskiego. Państwo. Gospodarka. Świat, Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2014, s. 201.

⁷ M. Dworakowska, Rola i znaczenie budżetu partycypacyjnego w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, [w:] J. Osiński, J. Z. Popławska (red.), Oblicza społeczeństwa obywatelskiego. Państwo. Gospodarka. Świat, Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2014, s. 61.

Senator (VII kadencji) Rzeczypospolitej Polskiej Henryk Woźniak wskazuje, że (...) *demokracja jest rzeczywistą tylko wtedy, kiedy kompletna w warstwie instytucjonalnej jest też wypełniona aż po brzegi, społeczną aktywnością. Kiedy instytucje rządowe, wedle zasady subsydiarności służą instytucjom obywatelskim, które w poczuciu własnej podmiotowości, nie godzą się być klientem władzy, chcą być rzeczywistym gospodarzem swoich małych ojczyzn, swego kraju (...)*. [fragment listu Senatora RP Henryka Macieja Woźniaka z podziękowaniami dla prof. zw. dr hab. Kazimierza Pająka]⁸.

Społeczeństwo obywatelskie stanowi więc warunek konieczny dla stabilnej demokracji liberalnej. Jej istnienie i rozwój uzależnione jest m. in. od udziału obywateli (pośredniego, bądź bezpośredniego) w rozwiązywaniu społecznych problemów. Ważne znaczenie ma również zaangażowanie w działania na rzecz dobra wspólnego, gdyż zaangażowany obywatel (a więc taki, który uczestniczy we wspólnych działaniach) wpływa pozytywnie na rozwój społeczeństwa obywatelskiego⁹.

---

⁸ L. Kacprzak, *Wieloaspektowość rozumienia...* op.cit., s. 38.

⁹ M. Rutkowska-Krupka, *Społeczeństwo obywatelskie od lokalnego do globalnego*, [w:] L. Kacprzak, B. Koszel, A. Marcinkowski (red.), *Społeczeństwo obywatelskie jako dobro wspólne*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 2012, s. 264.

1. Kontekst historyczny społeczeństwa obywatelskiego

Korzenie społeczeństwa obywatelskiego sięgają nawet czasów starożytnych – rzymskiej *societas civilis*, czy greckiej *kainonia politike*¹⁰. Jedne z pierwszych odniesień pośrednich do społeczeństwa obywatelskiego można odnaleźć u Arystotelesa, który człowieka traktował jako *istotę społeczną*, a państwo jako *wspólnotę wspólnot*¹¹. Owa wspólnota to wyjątkowa forma życia zbiorowego, gdzie panuje jednorodna forma organizacji z określonym systemem wartości pochodzących ze wspólnego ethos. To właśnie przynależność do wspólnoty obywatelskiej odróżnia człowieka od innych żyjących stworzeń, gdyż rozróżnia on dobro od zła, a sprawiedliwość od niesprawiedliwości¹². Samo szczęście (*eudajmonia*) rozumiane jest ponadczasowo jako sukces w byciu człowiekiem (w sensie jednostki, a także członka społeczeństwa)¹³. Człowiek jest ponadto istotą rozumną, a jego celem jako obywatela jest życie w polis. Człowiek to także *istota polityczna* zmierzająca do życia w grupie, gdzie ma możliwość pogłębiania indywidualnego oraz zbiorowego rozwoju¹⁴.

Kolejnym myślicielem nawiązującym pośrednio do społeczeństwa obywatelskiego był Cyceiron. Twierdził on, że węzłem wspomnianej wspólnoty jest *ius civile*, a więc prawo obywatelskie, będące zarazem publicznym i prywatnym, które odpowiada gospodarce rynkowej. Uważał, że wspólnota obywatelska, będąca jednocześnie wspólnotą moralną, stanowi dobro jej ludzi¹⁵. Cyceiron wyróżniał dwa rodzaje ojczyzny: z tytułu urodzenia (mała ojczyzna) oraz z tytułu przynależności państwowej – ojczyzna w rozumieniu prawno-politycznym. To właśnie ta druga nazywana jest ojczyzną wszystkich obywateli (Rzeczpospolitą), dla której obywatel powinien poświęcić swe życie¹⁶. Cyceiron doszedł do wniosku, że warunkiem koniecznym do funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego jest uznanie podmiotowości politycznej obywateli i prosperowanie gospodarki rynkowej, przy odpowiednim umocowaniu praw-

¹⁰ M. Magoska, *Obywatel w procesie zmian*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2001, s. 61.

¹¹ N. Banaszak, *Lokalne społeczeństwo obywatelskie*, [w:] Sosnowski A. M. (red.) *Administracja publiczna – obywatel, społeczeństwo, państwo*, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania *Copernicus*, Wrocław 2006, s. 25.

¹² L. Kacprzak, K. Pająk, *Spółeczeństwo obywatelskie. Interdyscyplinarny wymiar problemu*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 2006, s. 231.

¹³ P. Paczkowski, *Czy dobro i zło są przeciwieństwami? Refleksje wokół arystotelesowskiej doktryny złotego środka*, [w:] B. K. Krzych, P. Paczkowski (red.), *Dziedzictwo Arystotelesa studia i szkice*, Wydawnictwo Fundacja *dzień dobry! Kolektyw kultury*, Siemianowice Śląskie 2017, s. 34.

¹⁴ L. Kacprzak, K. Pająk, *Spółeczeństwo obywatelskie... op.cit.*, s. 231.

¹⁵ J. Przedańska, *Spółeczeństwo obywatelskie jako idea filozoficzna*, [w:] Blicharz J., Boć J. (red.), *Prawna działalność instytucji społeczeństwa obywatelskiego*, Kolonia sp. z o.o., Wrocław 2009, s. 16.

¹⁶ R. Piekarski, *Mówca – myśliciel – pisarz humanista, czyli Cyceiron o wolności*, *Annales Collegii Nobilium Opolienses*, nr 5, 2016, s. 149.

nym¹⁷.

W drugiej połowie XVII wieku zupełnie nowe spojrzenie na społeczeństwo obywatelskie rzucił John Locke (twórca nowożytnej myśli liberalizmu politycznego). Pochodzenie społeczeństwa obywatelskiego traktował jako pochodną umowy społecznej, zawartej w stanie natury z braku poczucia bezpieczeństwa¹⁸. W stanie natury nie było żadnych sankcji dla osób, które nie przestrzegały praw, zatem ludzie czuli się niepewnie. Utworzenie społeczeństwa obywatelskiego z określonym systemem praw pozytywnych (niesprzecznych z prawem natury) było w istocie rozszerzeniem praw jednostki, gdyż kontrolę nad przestrzeganiem norm sprawowała wspólnota¹⁹. Społeczeństwo obywatelskie definiował jako całokształt instytucji politycznych i społecznych. Zadaniem owych instytucji jest zapewnienie obywatelom korzystanie z ich praw ekonomicznych i politycznych, w ramach gospodarki rynkowej²⁰.

Podobne zdanie do Johna Locke'a miał również Thomas Hobbes, który opowiadał się za koncepcją liberalną²¹. Według Hobbes'a prawo natury to wieczne i niezmiennie nakazy rozumu. Za prawo natury uznaje regułę ogólną wskazywaną przez rozum, która zabrania człowiekowi czynić rzeczy będące w sprzeczności z instynktem samozachowawczym²². Umowa społeczna (zawierająca prawa i obowiązki państwa oraz obywateli) była elementem, dzięki któremu wspólnota obywatelska sprzeciwiała się państwu. Wówczas w filozofii społecznej dominował sceptycyzm, natomiast państwu zaczęto wyznaczać nowe granice działania. Koncepcja liberalna wskazywała nowożytne rozumienie obywatelskości, w sytuacji niezależności od przymusu władzy państwowej, przez realizację życia obywateli bez udziału państwa²³.

W Anglii od połowy XVII wieku do połowy XIX wieku, poza wspomnianymi już Johnem Lockiem i Thomasem Hobbesem, ideą społeczeństwa obywatelskiego w sferze filozofii politycznej zajmowali się także inni wybitni myśliciele tacy jak: David Hume, Adam Smith, Jeremy Bentham, czy Adam Ferguson. Adam Smith społeczeństwo obywatelskie traktował jako społeczeństwo kapitalistyczne, w którym działa *niewidzialna ręka* wolnego rynku

¹⁷ N. Banaszak, Lokalne społeczeństwo obywatelskie, [w:] Sosnowski A. M. (red.) Administracja publiczna – obywatel, społeczeństwo, państwo, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania *Copernicus*, Wrocław 2006, s. 26.

¹⁸ Ibidem, s. 26.

¹⁹ S. Ziembicki, Ze studiów nad myślą polityczną Johna Locke'a, *Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty Studenckie*, nr 2, 2009, s. 13.

²⁰ N. Banaszak, Lokalne społeczeństwo ... op.cit., s. 26.

²¹ R. Herba, Społeczeństwo obywatelskie w jednoczącej się Europie. Między teorią a praktyką funkcjonowania, [w:] A. Chodubski, L. Kacprzak, (red.), Społeczeństwo obywatelskie w Polsce a instytucjonalna rzeczywistość demokracji w jednoczącej się Europie, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 2010, s. 108-109.

²² K. Doliwa, Tomasa Hobbesa koncepcja prawa a współczesny „miękki” pozytywizm prawniczy, *„IDEA – Studia nad strukturą i rozwojem pojęć filozoficznych*, t. XXVII, 2015, s. 272.

²³ R. Herba, Społeczeństwo obywatelskie ... op.cit., s. 108-109.

oraz podział pracy. Z kolei Jeremy Bentham i Adam Ferguson społeczeństwo obywatelskie pojmowali jako przeciwieństwo społeczeństwa dzikiego²⁴. Za główny cel Jeremy Bentham obrał budowę doskonałego (bo respektującego zasady użyteczności) modelu systemu prawnego. Suweren stoi na straży przestrzegania owej zasady i jest jedynym, z zarazem nieograniczonym prawodawcą. Ponadto, w związku ze zmieniającymi się warunkami ludzkiej egzystencji, prawo musi być zmienne i elastyczne²⁵.

Wśród wskazanych myślicieli społeczeństwo obywatelskie opisywane było w podobny sposób i opierało się na czterech płaszczyznach:

- rynkowa społeczność jednostek-posiadaczy;
- rzeczywistość wytwarzana wspólnie, ale nieświadomie przez poszczególne jednostki;
- społeczeństwo uzewnętrznianego państwa, które jest gwarantem obowiązywania reguł rynkowych;
- podłoże (wytwór) dynamicznego, powszechnego podziału pracy)²⁶.

W pierwszej połowie XIX wieku Georg Wilhelm Fryderyk Hegel społeczeństwo obywatelskie traktował jako pewną sferę życia zbiorowego, która z jednej strony znajduje się poza państwem, natomiast z drugiej jest mu podporządkowana (poprzez uprawnienia nadzorcze i regulacyjne władz publicznych)²⁷. Hegel uważał, że wolność rodzi się, rozwija i dojrzewa jedynie w historii, a więc działaniu człowieka, które jest racjonalne, cywilizacyjnej kulturotwórcze. Istotą kulturowego działania jest rozumne *kształtowanie*, dzięki czemu zewnętrzny świat przyrody stopniowo przemieni się w przejrzysty oraz sensowny świat ludzki. Poprzez kształtowanie świata dokonuje się jednocześnie samo-kształtowania człowieka w istotę świadomą i rozumną, a więc wolną²⁸. Społeczeństwo obywatelskie (*bürgerliche Gesellschaft*) używał w dwóch znaczeniach. Pierwszy, a więc aspekt historyczny dotyczy fazy w rozwoju wspólnot etycznych, w której społeczeństwo obywatelskie zajmuje miejsce pomiędzy państwem a rodziną. Z kolei drugi - aspekt strukturalny - składa się z trzech poziomów: ekonomiczno-społecznego, prawnego oraz zabezpieczającego władzę (który tworzą policja i stowarzyszenia zawodowe)²⁹.

---

²⁴ N. Banaszak, *Lokalne społeczeństwo ... op.cit.*, s. 69-80.

²⁵ K. Doliwa, *Tomasza Hobbesa ... op.cit.*, s. 280.

²⁶ N. Banaszak, *Lokalne społeczeństwo ... op.cit.*, s. 26; M. Magoska, *Obywatel w procesie zmian*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2001, s. 69-80.

²⁷ N. Banaszak, *Lokalne społeczeństwo ... op.cit.*, s. 26; M. Ciepaj, *Demokracja w społeczeństwie obywatelskim*, *Studia i Monografie*, z. 49, 1991, s. 182-184.

²⁸ M. J. Siemek, *Filozofia spełnionej nowoczesności – Hegel*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1995, s. 18-19.

²⁹ M. Magoska, *Obywatel w procesie ... op.cit.*, s. 81-83.

To głównie za sprawą myśli heglowskiej, na kontynencie europejskim społeczeństwo obywatelskie ujmowano jako sferę życia społecznego znajdującą się poza państwem, lecz w pewnym stopniu mu podporządkowaną (przez uprawnienia nadzorcze i regulacyjne władz publicznych)³⁰.

W drugiej połowie XIX wieku Karl Popper postawił tezę o społeczeństwie otwartym kwestionującym zasady przyświecające społeczeństwom totalitarnym³¹. Społeczeństwo otwarte traktuje jako synonim demokracji parlamentarnej będącej ustrojem optymalnym. Preferencje wskazanego ustroju argumentuje tym, że demokracja parlamentarna gwarantuje wolność, praworządność, a także pobudza do krytycznego myślenia (poniekąd naturalnego), a więc najlepiej dostosowuje się do przyrodzonych skłonności człowieka³². Natomiast za wroga społeczeństwa otwartego uznał wszystkie doktryny prowadzące do koncepcji społeczeństwa, w której musi ono przybrać instytucjonalną formę państwa totalitarnego³³.

Z kolei Ralf Dahrendorf sądził, że ustrój liberalny musi opierać się na współpracy instytucji społecznych i politycznych, gdyż dają one możliwość manifestacji wartości, preferencji oraz interesów. Uważał, że dzięki temu społeczeństwo obywatelskie urzeczywistnia wolność³⁴. Za powszechną i elementarną cechę struktur społecznych uznawał zarówno integrację, jak i konflikt. Uważał, że wynikają one z powszechnej zmienności społeczeństw i występujących w nich sprzeczności³⁵.

Nowoczesne podejście do społeczeństwa obywatelskiego przedstawia Victor Perez-Diaz, który wyróżnia dwa jego obszary – sensu stricte oraz sensu largo. Węższe rozumienie społeczeństwa obywatelskiego (sensu stricte) odnosi się do organizacji społecznych, które pozostają poza instytucjami państwa oraz nie podlegają jego kontroli (np. rynki i stowarzyszenia), a także są częścią tzw. sfery publicznej. Z kolei szersze rozumienie społeczeństwa obywatelskiego (sensu largo) definiuje je jako zespół społeczno-politycznych instytucji, składający się z następujących elementów: władza publiczna (ograniczona i odpowiedzialna przed społeczeństwem), sfera publiczna (skupiająca

³⁰ N. Banaszak, Lokalne społeczeństwo obywatelskie a dezintegrujące determinanty prawne. Rozważania teoretyczne, *Prace Instytutu Prawa i Administracji PWSZ w Sulechowie*, nr 2, 2006, s. 67.

³¹ L. Kacprzak, N. D. Kacprzak, Teoretyczne rozważania nad społeczeństwem obywatelskim a instytucjonalną rzeczywistością demokracji, [w:] A. Chodubski, L. Kacprzak (red.), *Społeczeństwo obywatelskie w Polsce a instytucjonalna rzeczywistość demokracji w jednoczącej się Europie*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 2010, s. 170.

³² H. Walentowicz, Wrogowie społeczeństwa otwartego?, *Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria*, nr 4 (92), 2014, s. 328.

³³ M. Chlewicki, Społeczeństwo otwarte i jego przyjaciele. O Popperowskiej interpretacji Marksa, *Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria*, nr 4 (92), 2014, s. 308.

³⁴ L. Kacprzak, N. D. Kacprzak, Teoretyczne rozważania ... op.cit., s. 170.

³⁵ P. Skeris, Dahrendorfa teoria konfliktu w społeczeństwie industrialnym, *Roczniki Nauk Społecznych*, t. VIII, 1980, s. 126.

zainteresowanych obywateli), wolnorynkowy system (bez korupcji) i szereg dobrowolnych stowarzyszeń różnego rodzaju.

Perez-Diaz twierdzi, że jeśli członkowie danego społeczeństwa są obywatelami, a nie poddanymi, to można już mówić o społeczeństwie obywatelskim³⁶. Ważne jest, aby obszary życia społecznego pozostawały całkowicie, bądź w ograniczonym stopniu poza zasięgiem bezpośredniej kontroli państwa³⁷. Perez-Diaz stawia nawet tezę, że społeczeństwo obywatelskie sensu stricte oraz sensu largo są ze sobą powiązane. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego sensu stricte w systemach totalitarnym lub autorytarnym jest przygotowaniem drogi przejścia do demokracji liberalnej, a także w pełni rozwiniętej gospodarki rynkowej, co tym samym przyczynia się do ustanowienia społeczeństwa obywatelskiego w sensie largo. Z kolei ustanowienie społeczeństwa w sensie largo wzmacnia i umożliwia dalszy rozwój rynków, dobrowolnych stowarzyszeń, czy sfery publicznej³⁸.

Spółeczeństwo obywatelskie może być opisywane jako społeczność obywateli, których aktywność pobudza władze do wspierania i uzupełniania realizacji dążeń społecznych. Spółeczeństwo obywatelskie obecnie jest postrzegane w kontekście świadomie podejmowanych decyzji i wyborów, jako społeczeństwo, które jest zdolne do samoorganizacji (niewymuszanej przez wytyczanie lub narzucanie celów panującego rządu)³⁹.

2. Współczesne rozumienie społeczeństwa obywatelskiego

Spółeczeństwo obywatelskie nie może powstać z pominięciem dwóch najważniejszych elementów. Pierwszym z nich jest odpowiednio silne oraz szerokie upodmiotowienie prawne, polityczne i ekonomiczne poszczególnych grup społecznych (a następnie całego społeczeństwa). Z kolei drugi element to aktywność społeczeństwa, polegająca na samoorganizacji i swobodzie wypowiedzi, których celem jest zaspokajanie swoich potrzeb, interesów, czy artykulacja poglądów⁴⁰. Samo Pojęcie społeczeństwo obywatelskie składa się z dwóch członów: *społeczeństwo* (jako kategoria typowo polityczno-socjologiczną) oraz

³⁶ B. Poboży, Idea społeczeństwa obywatelskiego, *Spółeczeństwo i Polityka*, nr 1 (2), 2005, s. 24-25.

³⁷ J. Lisek-Michalska, Wybrane problemy sondażowych badań opinii publicznej w Polsce w okresie przełomu ustrojowego, [w:] Z. Gostkowski, P. Daniłowicz (red.), *Analizy i próby technik badawczych w socjologii t.10. Sondaże opinii społecznej. Samowiedza współczesnych społeczeństw*, Wydawnictwo IFiS PAN, Łódź 2001, s. 36.

³⁸ P. Kordel, Przegląd współczesnych koncepcji społeczeństwa obywatelskiego, *Poznańskie Zeszyty Humanistyczne*, tom XXV, 2015, s. 15-16.

³⁹ H. Mamzer, Opór, nieposłuszeństwo i zaangażowanie obywatelskie, [w:] M. Durzewska, H. A. Kretek, *Obywatel w aspekcie fenomenologicznym*, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu, Racibórz 2016, s. 155.

⁴⁰ N. Banaszak, *Lokalne społeczeństwo ... op.cit.*, s. 25.

obywatelskie (pojęcie o charakterze zdecydowanie normatywnym)⁴¹.

Społeczeństwo obywatelskie jest zagadnieniem wielowymiarowym i może być pojmowane jako:

- zjawisko kulturowe, składające się z norm społecznych, zaufania obywateli do instytucji publicznych i obywatelskiego nastawienia członków społeczeństwa (Robert Putnam, Francis Fukuyama);
- kulturowa koncepcja narodów, w której naród podobnie do rodziny, kształtuje się spontanicznie na zasadzie zwykłej umowy w *naturalną społeczność* (Jan Paweł II);
- trzeci sektor, złożony z dobrowolnych organizacji pozarządowych, nierodzinnych stowarzyszeń oraz fundacji (Janusz Czapiński);
- przestrzeń dobrowolnego współdziałania na rzecz wspólnych celów, interesów i wartości (Jeremy Rifkin)⁴²;
- układy zrzeszeniowe powiązane na wielu poziomach ze strukturami państwowymi;
- sfera samoorganizacji w postaci społeczeństwa narodowego będącego poza polityką⁴³.

Społeczeństwo obywatelskie może być też pojmowane jako przestrzeń pomiędzy rynkiem, państwem i rodziną, w której działają grupy społeczne, instytucje, organizacje i jednostki. W tej przestrzeni ludzie podejmują wolną debatę dotyczącą wartości, które składają się na dobro wspólne. Ponadto dobrowolnie ze sobą współdziałają w celu realizacji wspólnych interesów. Obywatele są aktywni i myślą o interesach społeczności, natomiast zależności polityczne oparte są na zasadzie równości, a stosunki społeczne polegają na zaufaniu i współpracy⁴⁴.

Z kolei Henryk Sasinowski uważa, że (...) *Formuła społeczeństwa obywatelskiego, bez względu na różnicowany doktrynalny kontekst analizy i wyjaśniania jego istoty, zawiera w sobie uniwersalne zasady i wartości, bez których każda próba tworzenia jego rzeczywistych podstaw i warunków rozwoju skazana jest na niepowodzenie* (...) ⁴⁵.

---

⁴¹ M. Makuch, Pojęcie i rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego w Polsce, [w:] G. Dobrowolski (red.), Prawne instytucje społeczeństwa obywatelskiego (wybrane zagadnienia), Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2012, s. 16.

⁴² L. Kacprzak, Wieloaspektowość rozumienia ... op.cit., s. 30.

⁴³ W. Misztal, A. Kościański, Wprowadzenie: idea – praktyka: społeczeństwo obywatelskie na rozdrożach?, [w:] W. Misztal, A. Kościański (red.), Rozdroża praktyki i idei społeczeństwa obywatelskiego, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2011, s. 14.

⁴⁴ G. Dobrowolski, Wprowadzenie, [w:] G. Dobrowolski (red.), Prawne instytucje społeczeństwa obywatelskiego (wybrane zagadnienia), Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2012, s. 7.

⁴⁵ H. Sasinowski, Społeczeństwo obywatelskie i jego rola w budowie demokracji, *Economy and Management*, nr 1, 2012, s. 30.

Zgodnie z koncepcją katolickiej nauki społecznej, społeczeństwo obywatelskie charakteryzuje się ideą współdziałania z innymi w celu rozwoju moralnego, religijnego i humanistycznego jednostki (uwarunkowania kulturowe). Jest to również życie we wspólnocie, solidarność i odpowiedzialność (są to potrzeby naturalne człowieka). Na społeczeństwo obywatelskie w koncepcji katolickiej nauki społecznej składa się także tworzenie systemu politycznego opartego na partycypacji obywatelskiej w życiu publicznym oraz postrzeganie wszystkich jednostek w wymiarze podmiotowym⁴⁶.

Wyróżnia się także cechy społeczeństwa obywatelskiego dotyczące bezpośrednio instytucji państwa:

- pochodzenie władzy od narodu,
- nadanie największej mocy prawnej Konstytucji i normom prawa międzynarodowego,
- działanie wszystkich organów władzy jedynie w ramach i na podstawie prawa,
- funkcjonowanie instytucji gwarantujących przestrzeganie prawa,
- występowanie prawnego systemu ochrony praw oraz wolności obywatelskich,
- możliwość tworzenia stowarzyszeń reprezentujących interesy obywateli,
- zapewnienie obywatelom możliwości czynnego uczestnictwa w różnych płaszczyznach życia społecznego⁴⁷.

Współcześnie w demokracji rola społeczeństwa obywatelskiego związana jest przede wszystkim z prawem każdego obywatela do stowarzyszania się, by realizować wspólne cele. Społeczeństwo obywatelskie może urzeczywistniać się w państwie prawa, w którym stosunki między obywatelami i ich organizacjami, a organami państwowymi określane są przez odpowiednie normy prawne⁴⁸. Niemniej jednak zarówno Konstytucja, jak i inne akty prawne nie umieją w pełni zagwarantować urzeczywistniania wolności poszczególnym jednostkom, czy całemu społeczeństwu. Wyzwanie to adresowane jest więc do społeczeństwa obywatelskiego. W tym kontekście stanowi ono całość organizacji społecznych (niezależnych od państwa, rynku, rodziny) działających na rzecz dobra wspólnego, które nie odwołują się do radykalnych, czy rewolucyjnych metod i nie ubiegają o władzę polityczną⁴⁹.

Renata Herba społeczeństwo obywatelskie traktuje również jako wskaź-

---

⁴⁶ A. Chodubski, Społeczeństwo obywatelskie a instytucjonalna ... op.cit., s. 21.

⁴⁷ L. Kacprzak, Wieloaspektowość rozumienia społeczeństwa ... op.cit., s. 36-37.

⁴⁸ A. Chodubski, Społeczeństwo obywatelskie a instytucjonalna ... op.cit., s. 21.

⁴⁹ Ibidem, s. 23.

nik rozwoju państwa⁵⁰. Stawanie się obywatelem jest procesem długotrwałym i złożonym, więc każde pokolenie musi uczyć się samodzielnie obywatelskości⁵¹. Za członka społeczeństwa obywatelskiego można uznać aktywnego obywatela, który obok innych wartości ceni również te post-materialne, a przy tym funkcjonuje i stale buduje otaczającą go wspólnotę⁵².

W socjologii wyróżnia się siedem czynników warunkujących proces powstawania społeczeństwa obywatelskiego:

- kierowanie się pozytywnym stosunkiem do innych osób i społeczeństw;
- osiągnięcie wysokiego poziomu organizacji społecznej;
- posiadanie samoczynnego, napędzającego się wzrostu ekonomicznego i kulturalnego;
- racjonalność, rezygnacja z fatalizmu i wiary w przeznaczenie;
- samodzielna walka o swój los (w kontekście wiary);
- tolerancyjność i otwartość na racjonalne argumenty, odmienne światopoglądowo postawy, czy inne kultury;
- formami organizacji są stowarzyszenia pozarządowe, partie i grupy interesu, czy samorząd lokalny⁵³.

Podsumowanie

Idea społeczeństwa obywatelskiego ewaluowała na przestrzeni lat w wyniku zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczej państw demokratycznych⁵⁴. Z tradycji nowożytnej i liberalnej wywodzi się rozumienie obywatelstwa jako pewnego statusu, który przysługuje ludziom od pewnego momentu życia. Obywatel pojmowany jest jako podmiot praw i wolności (zagwarantowanych przez konstytucję), a wśród nich również wolności politycznych. Podkreśla się tu nacisk na sferę jednostkowych uprawnień chronionych przez państwo⁵⁵. Konkludując rozważania dotyczące istoty społeczeństwa obywatelskiego, stwierdza się, że jest to specyficzny typ środowiska moralnego, który pozwala tworzyć ład społeczny i wszechstronny rozwój człowieka, zdolnego realizować idee państwa demokratycznego, opartego na wolności, god-

---

⁵⁰ R. Herba, *Spółeczeństwo obywatelskie ... op.cit.*, s. 108.

⁵¹ M. Magoska, *Obywatel w procesie ... op.cit.*, s. 8-9.

⁵² Z. Sujkowska-Życka, A. Życki, *Regiony miejscem kształtowania się nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego*, [w:] A. Chodubski, L. Kacprzak (red.), *Spółeczeństwo obywatelskie w Polsce a instytucjonalna rzeczywistość demokracji w jednoczącej się Europie*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 2010, s. 71.

⁵³ H. Sasinowski, *Spółeczeństwo obywatelskie ... op.cit.*, s. 34.

⁵⁴ D. Apolinarska-Pres, *Ewaluacja jako narzędzie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego*, [w:] M. Durzewska, H. A. Krettek (red.), *Obywatel w aspekcie fenomenologicznym*, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Racibórze, Racibórz 2016, s. 167.

⁵⁵ N. Banaszak, *Lokalne społeczeństwo obywatelskie ... op.cit.*, s. 68.

ności oraz odpowiedzialności⁵⁶.

Spółeczeństwo polskie jest w pewnym stopniu społeczeństwem obywatelskim, ponieważ Polacy wykorzystują instrumenty, które umożliwiają aktywny udział w kreowaniu rzeczywistości, lecz czynią to w sposób ograniczony. Chętniej uczestniczą w przedsięwzięciach dotyczących społeczności lokalnych, niż tych odnoszących się do ogółu. Głównymi przyczynami, stanowiącymi przeszkodę do większego zaangażowania się obywateli, są zbyt duże wymogi formalne (np. w stosunku do organizacji pozarządowych lub obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej), brak czasu (w związku z zaangażowaniem w pracę zawodową), czy brak potrzeby aktywności społecznej⁵⁷. Anna Łoś-Tomiak również dostrzega, że społeczeństwo obywatelskie w Polsce opisywane jest zazwyczaj przez pryzmat działalności samorządów lokalnych i sektora pozarządowego⁵⁸, co może mieć związek z częstszym uczestnictwem społeczeństwa w tych obszarach.

Współczesne demokracje domagają się otwartych drzwi prowadzących do różnego rodzaju aktywności w obrębie społeczeństwa obywatelskiego oraz politycznego, a także wolnej debaty z zakresu spraw publicznych oraz edukacji politycznej⁵⁹. Społeczeństwo obywatelskie stanowi więc niezbędny element państwa demokratycznego. Powinno więc pełnić rolę zarówno jego partnera, jak i kontrolera⁶⁰.

Bibliografia

1. Apolinarska-Pres D., Ewaluacja jako narzędzie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, [w:] Durzewska M., Kretek H. A. (red.), Obywatel w aspekcie fenomenologicznym, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu, Racibórz 2016.
2. Banaszak N., Lokalne społeczeństwo obywatelskie, [w:] Sosnowski A. M. (red.) Administracja publiczna – obywatel, społeczeństwo, państwo, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania *Copernicus*, Wrocław 2006.
3. Banaszak N., Lokalne społeczeństwo obywatelskie a dezintegrujące determinanty prawne. Rozważania teoretyczne, *Prace Instytutu Prawa i Administracji PWSZ w Sulechowie*, nr 2, 2006.

---

⁵⁶ J. Jabłoński, Czynniki kształtowania społeczeństwa obywatelskiego w zrównoważonym rozwoju, *Ekonomia i Środowisko*, nr 2(32), 2007, s. 151.

⁵⁷ E. Nowacka, Partycypacja społeczna w Polsce, [w:] M. Durzewska, H. A. Kretek, Obywatel w aspekcie fenomenologicznym, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu, Racibórz 2016, s. 138.

⁵⁸ A. Łoś-Tomiak, Społeczeństwo obywatelskie – kryzys idei, czy recepta na kryzys?, *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, nr 2, 2015, s. 97.

⁵⁹ K. Orzeszyna, Społeczeństwo obywatelskie w Unii Europejskiej, *Teka Komisji Prawniczej. Oddział Lubelski PAN*, nr II, 2009, s. 101.

⁶⁰ D. Apolinarska-Pres, Ewaluacja jako narzędzie ... op.cit., s. 168.

4. Chlewicki M., Społeczeństwo otwarte i jego przyjaciele. O Popperowskiej interpretacji Marksa, *Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria*, nr 4 (92), 2014.
5. Chodubski A., Społeczeństwo obywatelskie i jego powołanie, [w:] Chodubski A., Kacprzak L., Pająk K. (red.), Instytucje państwa a społeczeństwo obywatelskie, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Pile, Piła 2009.
6. Chodubski A., Społeczeństwo obywatelskie a instytucjonalna rzeczywistość demokracji w jednoczącej się Europie, [w:] Chodubski A., Kacprzak L., (red.), Społeczeństwo obywatelskie w Polsce a instytucjonalna rzeczywistość demokracji w jednoczącej się Europie, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 2010.
7. Ciepaj M., Demokracja w społeczeństwie obywatelskim, *Studia i Monografie*, z. 49, 1991.
8. Dobrowolski G., Wprowadzenie, [w:] Dobrowolski G. (red.), Prawne instytucje społeczeństwa obywatelskiego (wybrane zagadnienia), Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2012.
9. Doliwa K., Tomasz Hobbesa koncepcja prawa a współczesny *miękki* pozytywizm prawniczy, *IDEA – Studia nad strukturą i rozwojem pojęć filozoficznych*, t. XXVII, 2015.
10. Drenda L., Koncepcja ładu samorządowego a społeczeństwo obywatelskie, [w:] Osiński J., Popławska J. Z. (red.), Oblicza społeczeństwa obywatelskiego. Państwo. Gospodarka. Świat, Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2014.
11. Dworakowska M., Rola i znaczenie budżetu partycypacyjnego w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, [w:] Osiński J., Popławska J. Z. (red.), Oblicza społeczeństwa obywatelskiego. Państwo. Gospodarka. Świat, Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2014.
12. Herba R., Społeczeństwo obywatelskie w jednoczącej się Europie. Między teorią a praktyką funkcjonowania, [w:] Chodubski A., Kacprzak L., (red.), Społeczeństwo obywatelskie w Polsce a instytucjonalna rzeczywistość demokracji w jednoczącej się Europie, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 2010.
13. Jabłoński J., Czynniki kształtowania społeczeństwa obywatelskiego w zrównoważonym rozwoju, *Ekonomia i Środowisko*, nr 2(32), 2007.
14. Kacprzak L., Wieloaspektowość rozumienia społeczeństwa obywatel-

- skiego jako dobra wspólnego, [w:] Kacprzak L., Koszel B., Marcinkowski A. (red.), Społeczeństwo obywatelskie jako dobro wspólne, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 2012.
15. Kacprzak L., Kacprzak N. D., Teoretyczne rozważania nad społeczeństwem obywatelskim a instytucjonalną rzeczywistością demokracji, [w:] Chodubski A., Kacprzak L. (red.), Społeczeństwo obywatelskie w Polsce a instytucjonalna rzeczywistość demokracji w jednoczącej się Europie, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 2010.
  16. Kacprzak L., Pająk K., Społeczeństwo obywatelskie. Interdyscyplinarny wymiar problemu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 2006.
  17. Kordel P., Przegląd współczesnych koncepcji społeczeństwa obywatelskiego, *Poznańskie Zeszyty Humanistyczne*, tom XXV, 2015.
  18. Lisek-Michalska J., Wybrane problemy sondażowych badań opinii publicznej w Polsce w okresie przełomu ustrojowego, [w:] Gostkowski Z., Daniłowicz P. (red.), Analizy i próby technik badawczych w socjologii t.10. Sondaże opinii społecznej. Samowiedza współczesnych społeczeństw, Wydawnictwo IFiS PAN, Łódź 2001.
  19. Łoś-Tomiak A., Społeczeństwo obywatelskie – kryzys idei, czy recepta na kryzys?, *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, nr 2, 2015.
  20. Magoska M., Obywatel w procesie zmian, Księgarnia Akademicka, Kraków 2001.
  21. Makuch M., Pojęcie i rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego w Polsce, [w:] Dobrowolski G. (red.), Prawne instytucje społeczeństwa obywatelskiego (wybrane zagadnienia), Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa 2012.
  22. Mamzer H., Opór, nieposłuszeństwo i zaangażowanie obywatelskie, [w:] Durzewska M., Kretek H. A., Obywatel w aspekcie fenomenologicznym, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu, Racibórz 2016.
  23. Misztal W., Kościański A., Wprowadzenie: idea – praktyka: społeczeństwo obywatelskie na rozdrożach?, [w:] Misztal W., Kościański A. (red.), Rozdroża praktyki i idei społeczeństwa obywatelskiego, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2011.
  24. Nowacka E., Partycypacja społeczna w Polsce, [w:] Durzewska M.,

- Kretek H. A., Obywatel w aspekcie fenomenologicznym, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu, Racibórz 2016.
25. Orzeszyna K., Społeczeństwo obywatelskie w Unii Europejskiej, *Teka Komisji Prawniczej. Oddział Lubelski PAN*, nr II, 2009.
  26. Paczkowski P., Czy dobro i zło są przeciwieństwami? Refleksje wokół arystotelesowskiej doktryny złotego środka, [w:] Krzych B. K., Paczkowski P. (red.), *Dziedzictwo Arystotelesa studia i szkice*, Wydawnictwo Fundacja *dzień dobry! Kolektyw kultury*, Siemianowice Śląskie 2017.
  27. Piekarski R., Mówca – myśliciel – pisarz humanista, czyli Cynceron o wolności, *Annales Collegii Nobilium Opolienses*, nr 5, 2016.
  28. Poboży B., Idea społeczeństwa obywatelskiego, *Społeczeństwo i Polityka*, nr 1 (2), 2005.
  29. Przedańska J., Społeczeństwo obywatelskie jako idea filozoficzna, [w:] Blicharz J., Boć J. (red.), *Prawna działalność instytucji społeczeństwa obywatelskiego*, Kolonia sp. z o.o., Wrocław 2009.
  30. Rutkowska-Krupka M., Społeczeństwo obywatelskie od lokalnego do globalnego, [w:] Kacprzak L., Koszel B., Marcinkowski A. (red.), *Społeczeństwo obywatelskie jako dobro wspólne*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 2012.
  31. Sarzała D., Rola stowarzyszeń i organizacji pozarządowych we współczesnym społeczeństwie obywatelskim, *Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Siedlce 2013, nr 9, 2012.
  32. Sasinowski H., Społeczeństwo obywatelskie i jego rola w budowie demokracji, *Economy and Management*, nr 1, 2012.
  33. Siemek M. J., *Filozofia spełnionej nowoczesności – Hegel*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1995.
  34. Skeris P., Dahrendorfa teoria konfliktu w społeczeństwie industrialnym, *Roczniki Nauk Społecznych*, t. VIII, 1980.
  35. Sujkowska-Życka Z., Życki A., Regiony miejscem kształtowania się nowoczesnego społeczeństwa obywatelskiego, [w:] Chodubski A., Kacprzak L., (red.), *Społeczeństwo obywatelskie w Polsce a instytucjonalna rzeczywistość demokracji w jednoczącej się Europie*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Pile, Piła 2010.
  36. Walentowicz H., Wrogowie społeczeństwa otwartego?, *Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria*, nr 4 (92), 2014.

37. Ziembicki S., Ze studiów nad myślą polityczną Johna Locke'a, *Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty Studenckie*, nr 2, 2009.

Abstract

Katarzyna Daniel

On civil society issues part I - basic concepts

Civil society can be fully realized in a rule of law. A necessary condition for its creation are appropriate legal norms that determine the relationship between citizens and their organizations, and state authorities. Civil society is also one of the indicators of the state's development. The purpose of this article is to clarify the basic concepts related to the issue of civil society. Both historical and modern understanding of civil society and its interdisciplinarity were presented. The role of citizens and the state in creating and developing civil society was pointed out.

Key words: **civil society, participation, citizen, democracy**

*Sandra Gąsior*¹

Typ kwalifikowany zabójstwa funkcjonariusza publicznego w polskim kodeksie karnym – analiza znamion przestępstwa

Streszczenie

Publikacja poddaje analizie typ kwalifikowany zabójstwa funkcjonariusza publicznego popełnionego podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi bądź ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego. Zwrócono uwagę na przyczyny wprowadzenia takiej regulacji prawnej, pojawiające się wątpliwości co do definicji funkcjonariusza publicznego, a także podjęto problematykę znamion tego przestępstwa. Przytoczono również poglądy przedstawicieli doktryny prawa karnego, mające istotny wpływ na omawiane zagadnienie.

Słowa kluczowe: zabójstwo kwalifikowane, funkcjonariusz publiczny, ochrona bezpieczeństwa ludzi, ochrona porządku publicznego, kodeks karny

Wstęp

Życie ludzkie to dobro przyrodzone, unikalne i o najwyższej wartości, a jego ochrona stanowi priorytetową gwarancję praw człowieka. Wobec tego, jakiegokolwiek działania przeciwko istnieniu podlegają surowej sankcji prawnej, zwłaszcza jeśli *zbrodnia ma charakter szczególnie odrażający*². W szczególności, piętnowana jest zbrodnia zabójstwa ciężkiego, która wykształciła się w drodze swoistej *specjalizacji* typu podstawowego z uwagi na stopień społecznej szkodliwości, nie odpowiadający już ustawowemu zagrożeniu karą za

¹ Doktorantka kierunku nauki o polityce i administracji Uniwersytet Opolski, Wydział Nauk o Polityce i Komunikacji Społecznej. Aplikant adwokacki w Okręgowej Radzie Adwokackiej w Opolu.

² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 września 1975 r., sygn. II KR 171/75, OSNKW 1976, nr 2. W orzeczeniu tym zwrócono również uwagę między innymi na szczególnie okrutny sposób popełnienia zabójstwa oraz pejoratywnie ocenianą motywację sprawcy, a zatem okoliczności, które stanowią ustawowe znamiona zabójstw ciężkich.

czyn w typie podstawowym³.

Kwalifikowany typ zabójstwa został uregulowany w art. 148 § 2 oraz § 3 kodeksu karnego, gdzie ustawodawca zaliczył do niego:

- zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem;
- zabójstwo w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem albo rozbojem;
- zabójstwo, które zostało popełnione w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie;
- zabójstwo z użyciem materiałów wybuchowych;
- zabicie jednym czynem więcej niż jednej osoby;
- zabójstwo dokonane przez sprawcę, który był już wcześniej prawomocnie skazany za taki czyn;
- zabójstwo funkcjonariusza publicznego popełnione podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego⁴.

---

³ M. Okulski, Zabójstwo typu kwalifikowanego w polskim i rosyjskim prawie karnym, *Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL* 2011, Tom VII, z. 1, s. 79-80.

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 2019 r., poz. 1950.

1. Przyczyny wprowadzenia regulacji prawnej zabójstwa funkcjonariusza publicznego

Na szczególną uwagę zasługuje jednak ostatnia ze wskazanych zbrodni zabójstwa ciężkiego, która została uregulowana stosunkowo niedawno, albowiem ustawą z dnia 26 listopada 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o Policji, która następnie weszła w życie 22 marca 2011 r.⁵. W konsekwencji, ten typ zabójstwa kwalifikowanego ze względu na szczególną ochronę osoby, na której dokonywane jest przestępstwo, zakresem swojego unormowania objął targnięcie na życie funkcjonariuszy publicznych pozostające do tej pory w warunkach zbiegu kumulatywnego norm prawnych obejmujących art. 148 § 1-3 oraz 233 ustawy karnej⁶.

Za cel modyfikacji treści art. 148 § 3 kodeksu karnego należy uznać dążenie ustawodawcy do zwiększenia karnoprawnej ochrony życia funkcjonariuszy publicznych, jak również surowsze karanie sprawców ich morderstw w sytuacjach określonych w dyspozycji analizowanego przepisu⁷. Ponadto, potrzebę wprowadzonych zmian argumentowano nagłościami przez media sytuacjami zamachów na funkcjonariuszy publicznych podczas wykonywania przez nich obowiązków służbowych. Stanowi to zatem przykład tzw. legislacji okolicznościowej, która jest reakcją ustawodawcy na określone zdarzenia wywołujące wiele emocji społecznych, a także sprzeciw, swoiste poczucie zagrożenia oraz oczekiwanie na stanowczą i surową reakcję państwa⁸. W konsekwencji wprowadzone uregulowanie wzmocniło prawną ochronę funkcjonariuszy publicznych, którzy z uwagi na zakres pełnionych obowiązków służbowych są najbardziej narażeni na wszelkie niebezpieczeństwa osobiste, a których to efektywne działanie wiąże się ze zwalczaniem oraz zapobieganiem przestępczości⁹.

2. Znamiona przestępstwa

Kryterium kwalifikacji tego typu zabójstwa ciężkiego sprowadza się do osoby ofiary. Zauważyć należy, że nasilona naganność takiego zamachu nie jest wynikiem zwiększonej wartości głównego przedmiotu ochrony, którym

---

⁵ Ł. Pohl, K. Burdziak, M. Jankowski i inni, Zabójstwo kwalifikowane w Kodeksie karnym z 1997 r. – naukowa i sądowa wykładnia znamion kwalifikujących, wyd. Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2012, s. 189.

⁶ R. Kokot, [w:] Kodeks karny – komentarz, R. A. Stefański (red.), wyd. C.H.BECK, Warszawa 2015, s. 883.

⁷ M. Szwarczyk, [w:] Kodeks karny – komentarz, T. Bojarski (red.), wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, s. 366.

⁸ R. Kokot, [w:] Kodeks karny – komentarz . . . , op. cit., s. 881-885.

⁹ J. Ptak, Zabójstwo funkcjonariusza publicznego, *Prokuratura i Prawo*, 2015, z. 7-8 s. 128.

jest życie człowieka, a w tym przypadku funkcjonariusza publicznego, lecz równoczesnego narażenia innego dobra prawnego, a więc prawidłowego funkcjonowania mechanizmów zapewniających ochronę osób jak również bezpieczeństwa oraz porządku publicznego, którego ofiara jest profesjonalnym gwarantem. Uregulowanie tego typu zabójstwa w żadnej mierze nie uchyla zasadzie jednolitej ochrony prawnej życia każdego człowieka, a także jest niezależne od względów utylitarnych, które odwołują się do jego realnej przydatności społecznej¹⁰.

Zachowanie sprawcy omawianego przestępstwa (strona przedmiotowa) określić można jako zabijanie funkcjonariusza publicznego podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego¹¹.

Poddając pod dalszą rozwałę problematykę tego czynu zabronionego konieczne jest zdefiniowanie funkcjonariusza publicznego. Definicja legalna znajduje się w art. 115 § 13 kodeksu karnego, jednakże wskazany artykuł nie obejmuje wszystkich kategorii funkcjonariuszy publicznych, których normatywne objaśnienie zawiera powołany przepis ustawy karnej, a jedynie tych, którzy w ramach swoich czynności osobiście zajmują się ochroną bezpieczeństwa ludzi bądź ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego. Alternatywa łączna, którą zastosowano w konstrukcji tego znamienia powoduje, że szczególna ochrona obejmuje każdego funkcjonariusza publicznego, w którego zakresie ustawowo wskazanych obowiązków mieści się chociaż jedno z zadań określonych w tym artykule¹². Wobec tego, nie są objęci ochroną art. 148 § 3 ustawy karnej funkcjonariusze publiczni, wskazani w art. 115 § 13 kodeksu karnego, których zadania ustawowe nie pozostają w związku z ochroną bezpieczeństwa ludzi jak również ochroną bezpieczeństwa bądź porządku publicznego, nawet jeśli ponieśli śmierć ze względu na rzeczywistą ochronę ludzi i ochronę bezpieczeństwa albo porządku publicznego¹³. Uwzględniając powyższe, w doktrynie wskazuje się na różny zakres osób zaliczanych do kategorii funkcjonariuszy publicznych, których czynności związane są z ochroną bezpieczeństwa ludzi albo ochroną bezpieczeństwa bądź porządku publicznego. W głównej mierze mowa jest o sędziach, prokuratorach, komornikach, syndykach, funkcjonariuszach służby więziennej, osobach pełniących czynną służbę wojskową, policjantach¹⁴.

¹⁰ R. Kokot, [w:] Kodeks karny – komentarz . . . , op. cit., s. 883.

¹¹ Ł. Pohl, K. Burdziak, M. Jankowski i inni, Zabójstwo kwalifikowane w . . . , op. cit., s. 190.

¹² R. Kokot, [w:] Kodeks karny – komentarz . . . , op. cit., s. 883.

¹³ S. Pikulski, Zabójstwa kwalifikowane w . . . , op. cit., s. 19-20.

¹⁴ J. Ptak, Zabójstwo funkcjonariusza publicznego . . . , op. cit., s. 128.

Wskazując na kategorię funkcjonariuszy publicznych, którzy spełniają wymóg zawarty w treści art. 148 § 3 ustawy karnej należy również odnieść się do art. 66 ust. 2 ustawy z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, zgodnie z którym: *z ochrony przewidzianej w Kodeksie karnym dla funkcjonariuszy publicznych podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych korzysta również policjant, który poza służbą działa na rzecz:*

- zapobieżenia zagrożeniu dla życia lub zdrowia ludzi;
- przywrócenia bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- ujęcia sprawcy czynu zabronionego¹⁵.

Z kolei użyte sformułowanie *obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi lub ochroną bezpieczeństwa i porządku publicznego*¹⁶ odnosi się do pojęć ustawowych, występujących w wyżej powołanej ustawie o Policji, co powinno pozbawić wątpliwości interpretacyjnych w jego zakresie¹⁷.

Pojęcia *bezpieczeństwo* i *porządek publiczny* nie doczekały się definicji legalnej. Nie sposób również określić, czy pierwszy termin odnosi się do bezpieczeństwa jako takiego, czy też do bezpieczeństwa ograniczonego do konkretnej płaszczyzny (np. bezpieczeństwo państwa, publiczne). Z kolei bezpieczeństwo powszechne określa się jako taki stan, który jest wolny od ryzyka zdarzeń zagrażających życiu bądź zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach. Natomiast bezpieczeństwo publiczne to stan, gwarantujący niezakłócone, a także zgodne z wolą obywateli postępowanie instytucji państwowych, samorządowych oraz społecznych, a nadto zapewniający bezpieczeństwo życia, zdrowia i mienia ludności wskutek stosowania się do akceptowanego przez obywateli porządku prawnego. Podejmując zaś próbę zdefiniowania porządku publicznego, należy go postrzegać jako stan stabilizacji oraz spokoju będący wynikiem respektowania przez dane osoby i grupy osób, powszechnie aprobowany w państwie¹⁸.

Dla wyczerpania znamion analizowanego przestępstwa wystarczające jest, że czynność sprawcza będzie odnosić się do chociaż jednego z członów alternatywy, a zatem: podjęta została podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych. Konieczność działania *podczas* oznacza, że zabójstwo funkcjonariusza publicznego musi nastąpić w trakcie pełnienia przez niego obowiązków służbowych, uściślając mowa jest o zbieżności czasowej

---

¹⁵ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U. z 2020 r., poz. 360.

¹⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 2019 r., poz. 1950.

¹⁷ A. Nowak, Nowe ujęcie zabójstwa kwalifikowanego, *Prokuratura i Prawo* 2012, nr 5, s. 85.

¹⁸ J. Giezek, [w:] Kodeks karny – część szczególna, komentarz, J. Giezek (red.), wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2014, s. 173-174.

i przestrzennej. Co się zaś tyczy przesłanki działania *w związku*, należy przez to rozumieć postępowanie z powodu wykonywania przez funkcjonariusza publicznego obowiązków służbowych, a także podejmowanie działań pozostających w jakimkolwiek rzeczywistym związku z realizacją jego zobowiązań zawodowych. Znamiona czynu zabronionego z art. 148 § 3 ustawy karnej zostaną również wyczerpane w przypadku zabójstwa funkcjonariusza publicznego pełniącego obowiązki służbowe celem uniemożliwienia mu realizacji zleconych zadań zawodowych, ale również w sytuacji zabójstwa stanowiącego odwet za wykonane obowiązki służbowe¹⁹.

Związek zabójstwa z wykonywaniem przez funkcjonariusza publicznego zobowiązań zawodowych trzeba rozumieć funkcjonalnie, ponieważ znamię to zostanie spełnione i wówczas, gdy sprawca kierowany chęcią zemsty za dawniej przeprowadzoną przez funkcjonariusza interwencję oraz jego zatrzymanie, dokona na nim zbrodni zabójstwa. Jednakże ustalenie tego znamienia wymaga poznania motywów, z jakimi działał sprawca²⁰.

Rajnhardt Kokot wyraził stanowisko, zgodnie z którym *znamienia w związku z pełnieniem (...) obowiązków służbowych nie należy utożsamiać z działaniem z powodu ich zrealizowania. Znamię w związku jest znaczeniowo szersze i obejmuje zarówno zachowania jednoznacznie nacechowane intencjonalnie, których sprawca powodowany był chęcią zapobiegnięcia skutkom realizacji powinności służbowych albo reakcją na nie, jak też zachowania pozostające z tymi powinnościami w dowolnej innej zależności o charakterze obiektywnym, która jednak nie mieści się w zakresie znaczeniowym znamienia podczas wykonywania obowiązków służbowych. Dla stwierdzenia wypełnienia tego znamienia nie jest więc wymagane wyznaczenie konkretnej czynności służbowej, która motywuje zamach sprawcy*²¹.

Biorąc pod uwagę stronę podmiotową analizowanego czynu zabronionego można się go dopuścić jedynie umyślnie, zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak również zamiarze ewentualnym²². Jego sprawca musi mieć świadomość, że dokonuje zamachu na życie funkcjonariusza publicznego działającego w ochronie bezpieczeństwa ludzi bądź bezpieczeństwa oraz porządku publicznego albo przynajmniej godzić się na to, że określona osoba jest funkcjonariuszem podejmującym czynności w omawianej roli²³. Dla bytu ana-

¹⁹ J. Karnat, [w:] Kodeks karny. Część szczególna art. 148-251, M. Banaś-Grabek, B. Gadecki, J. Karnat i inni, wyd. C.H. BECK, Warszawa 2019, s. 12-14.

²⁰ A. Zoll, [w:] Kodeks karny. Część szczególna, t. 2, Komentarz do art. 117-277 k.k., A. Zoll (red.), wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, s. 290.

²¹ R. Kokot, [w:] Kodeks karny – komentarz ..., op. cit., s. 884.

²² Ł. Pohl, K. Burdziak, M. Jankowski i inni, Zabójstwo kwalifikowane w ..., op. cit., s. 195.

²³ S. Pikulski, Zabójstwa kwalifikowane w ..., op. cit., s. 19-20.

lizowanego czynu zabronionego bez znaczenia pozostaje rodzaj motywacji, którą kieruje się sprawca zabójstwa. Z drugiej zaś strony może mieć realny wpływ na kwalifikację prawną czynu w ramach kumulatywnego zbiegu przepisów (np. gdy zasługuje na szczególne potępienie bądź stanowi okoliczność łagodząca)²⁴.

3. Krytyka wprowadzonego przepisu

Pojawiło się wiele głosów krytycznych co do zasadności wprowadzenia analizowanego czynu zabronionego jako zabójstwa kwalifikowanego. Komisja Kodyfikacyjna Prawa Karnego wyraziła dezaprobatę wobec rządowego projektu. Powołując się na dane statystyczne w przedmiocie ilości zabójstw funkcjonariuszy publicznych popełnionych podczas bądź w związku z pełnieniem przez nich obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi albo ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego komisja wskazała, że brak jest w świetle konstytucyjnej zasady proporcjonalności konieczności uregulowania tego czynu zabronionego w typie zabójstwa ciężkiego, ponieważ czynów realizujących znamiona proponowanego typu czynu zabronionego nie ma bądź też miały miejsce wyłącznie incydentalne przypadki²⁵.

Podobne stanowisko prezentowało środowisko doktryny, powołując się w szczególności na Wyrok Sądu Najwyższego, w którym to uznano, że: *życie każdego człowieka niezależnie od wieku, stanu zdrowia, reprezentowanego poziomu wiedzy, kultury, stanu rodzinnego i realnej społecznej przydatności jest wartością uniwersalną bez żadnego przymiotnika i podlega jednakowej ochronie prawnej*²⁶. Pojawiły się jednak również zdania popierające rządowy projekt. Joanna Piórkowska – Flieger podniosła, że zabójstwo funkcjonariusza publicznego cechuje się niezwykle wysokim stopniem społecznej szkodliwości, wobec czego zasadna stała się wprowadzona regulacja²⁷.

---

²⁴ R. Kokot, [w:] Kodeks karny – komentarz . . . , op. cit., s. 884.

²⁵ J. Ptak, Zabójstwo funkcjonariusza publicznego . . . , op. cit., s. 132.

²⁶ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 1989 r., sygn. IV KR 15/89, OSPiKA 2/1990, poz. 234.

²⁷ J. Piórkowska-Flieger, Spory wokół kwalifikowanych typów przestępstw, (w:) A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger (red.), Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga Jubileuszowa dedykowana prof. T. Bojarskiemu, Lublin 2011, s. 284.

Podsumowanie

Reasumując, uregulowanie zabójstwa funkcjonariusza publicznego popełnionego podczas lub w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych związanych z ochroną bezpieczeństwa ludzi bądź ochroną bezpieczeństwa lub porządku publicznego budzi wiele kontrowersji co do zasadności uznania go za typ kwalifikowany zabójstwa. Wskazać bowiem należy, że jest zdecydowanie niewiele orzeczeń sądowych w tym zakresie, co też pokazuje, że stosunkowo rzadko dochodzi do tego rodzaju przestępstw. Trudności pojawiają się również w interpretacji sformułowania *w związku z pełnieniem obowiązków służbowych*. Z przedstawionej argumentacji można jednak wywnioskować, że należy je rozumieć w sposób funkcjonalny²⁸.

Bibliografia

1. Giezek J., [w:] Kodeks karny –część szczególna, komentarz, J. Giezek (red.), wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2014.
2. Karnat J., [w:] Kodeks karny. Część szczególna art. 148-251, M. Banaś-Grabek, B. Gadecki, J. Karnat i inni, wyd. C.H. BECK, Warszawa 2019.
3. Kokot R., [w:] Kodeks karny –komentarz, R. A. Stefański (red.), wyd. C.H. BECK, Warszawa 2015.
4. Nowak A., Nowe ujęcie zabójstwa kwalifikowanego, *Prokuratura i Prawo*, 2012, nr 5.
5. Okulski M., Zabójstwo typu kwalifikowanego w polskim i rosyjskim prawie karnym, *Roczniki Wydziału Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL* 2011, Tom VII, z. 1.
6. Piórkowska-Flieger J., Spory wokół kwalifikowanych typów przestępstw, (w:) A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger (red.), *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga Jubileuszowa dedykowana prof. T. Bojarskiemu*, Lublin 2011.
7. Pohl Ł., Burdziak K., Jankowski M i inni, Zabójstwo kwalifikowane w Kodeksie karnym z 1997 r. – naukowa i sądowa wykładnia znamion kwalifikujących, wyd. Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2012.
8. Ptak J., Zabójstwo funkcjonariusza publicznego, *Prokuratura i Prawo*, 2015, z. 7-8.

---

²⁸ Ł. Pohl, K. Burdziak, M. Jankowski i inni, Zabójstwo kwalifikowane w ..., op. cit., s. 195.

9. Szwarczyk M., [w:] Kodeks karny –komentarz, T. Bojarski (red.), wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
10. Zoll A., [w:] Kodeks karny. Część szczególna, t. 2, Komentarz do art. 117–277 k.k., A. Zoll (red.), wyd. Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
11. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 2019 r., poz. 1950.
12. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U. z 2020 r., poz. 360.
13. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 1989 r., sygn. IV KR 15/89, OSPiKA 2/1990, poz. 234.
14. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 września 1975 r., sygn. II KR 171/75, OSNKW 1976, nr 2.

Abstract

Sandra Gąsior

**Qualified murder of a public officer in the Polish Penal Code -
analysis of a crime**

The publication analyses the qualified type of murder of a public officer committed during or in connection with the performance of his official duties related to the protection of human security or the protection of public safety or order. Attention was drawn to the reasons for introducing such a legal regulation, emerging doubts as to the definition of a public officer, as well as the problem of the constituent elements of this crime. The views of the representatives of the doctrine of criminal law, having a significant impact on the discussed issue, were also quoted.

Key words: qualified murder, public officer, protection of human security, protection of public order, criminal code

*Gracjan Miernicki*¹

Miejsce Social Mediów w wojnie informacyjnej

Streszczenie

Artykuł wskazuje na miejsce oraz rangę social mediów w rosyjskiej wojnie informacyjnej. Autor odwołuje się do opisanych mechanizmów kreujących pogląd użytkownika mediów społecznościowych, takich jak fake newsy, bańka informacyjna i Truth Decay. Wskazuje ponadto państwa, w których oddziaływanie Rosji jest największe oraz cele jakie państwo rosyjskie chce w ten sposób osiągnąć. Zwieńczeniem artykułu są odniesienia do wyników badań dotyczących możliwości przeciwdziałania tego typu wpływom, a także uodparniania się internautów na fake newsy.

Słowa kluczowe: Social Media, wojna psychologiczna, fake news, bańka informacyjna, Rosja

Wstęp

Na początku naszych rozważań zadajmy sobie następujące pytanie: Czy wojna ewoluuje? Trudno jednoznacznie stwierdzić, bowiem niezmiennie naczelnym celem wojny pozostaje zwycięstwo. Definicje celu również mogą ulegać przemianie. Niemniej, metody prowadzenia wojny bezsprzecznie mutują. Zarówno rycerstwu oblegającemu twierdzę jak i hakerom przeprowadzającym ataki DDoS² przyświecał tożsamy cel – paraliż³. Z uwagi na odrębne otoczenie, ludzkość woli bowiem produkować kamerki internetowe i lodówki na Wi-Fi, aniżeli budować zamki, przez co metody wojny musiały się zmienić. Zatem, pomimo tego, że pojęcie wpływania na społeczeństwa i opinie publiczną nie są niczym nowym, środki służące realizacji takiego wpływu są odmienne.

---

¹ Doktorant kierunku nauki o polityce i administracji
Uniwersytet Opolski, Wydział Nauk o Polityce i Komunikacji Społecznej

² <https://www.cloudflare.com/learning/ddos/what-is-a-ddos-attack/> [dostęp:12.02.2019]

³ <https://www.cyberdefence24.pl/ddoszapomniane-zagrozenie-analiza> [dostęp: 12.02.2019]

1. Wyjątkowość Social Mediów

Funkcjonujące w obecnej rzeczywistości służby państwowe oraz podmioty prywatne muszą mierzyć się z bezprecedensową jak dotąd koncepcją mediów społecznościowych. Odniesienie ich w jakikolwiek sposób do poprzednich metod przekazu i komunikowania (tj. XX-wiecznych i wcześniejszych) jest skazane na niepowodzenie. Odbiorca doniesienia bowiem nie musi pozostać bierny, a partycypować w całym obiegu natychmiastowo. To odbiorca może również decydować co jest ważne, a co nie. W konsekwencji również pozwala algorytmom (przy udziale odbiorcy) na zezwolenie konkretnym kanałom dystrybucji informacji, by docierać do użytkownika⁴. Tendencją każdego z odbiorców jest ograniczanie się do tych kanałów, które gruntują dotychczasowy pogląd i go pogłębiają⁵. Funkcjonowanie internautów w konkretnych bańkach informacyjnych⁶, ograniczających ich do konkretnego spojrzenia, jednocześnie nie dopuszczając kontr-opinii tworzy niebezpieczny trend, nazywany przez ekspertów rozkładem prawdy (z ang. *Truth Decay*)⁷.

Jak wskazuje ten trend, podziały i różnice w zdaniach funkcjonujących w Internecie rozlewają się z dotychczasowych obszarów, jakimi była m.in. polityka, również na podstawowe konkluzje i fakty. Naukowe ustalenia zrównywane są często w retoryce oponentów do opinii garstki naukowców. Tym samym, znalezienie płaszczyzny porozumienia i dialog staje się bardzo utrudniony⁸. Informacyjne bańki w ten sposób jeszcze bardziej się utrwalają, przez co zawładnięcie taką bańką, staje się coraz łatwiejsze.

Brak bierności w mediach społecznościowych powoduje również gromadzenie informacji o użytkownikach przez administratorów samych portali. To zaś pozwala na profilowanie internauty i podsuwanie mu reklam i informacji, które najlepiej trafią w jego gusta, które są częścią jego bańki. Wówczas nie trzeba trwonić czasu i środków na wysyłanie wiadomości do tych, których ta wiadomość nie ma szans przekonać⁹. Odpowiednio skonstruowany przekaz w oparciu o profil jest chętniej zauważany i wywiera większy nacisk¹⁰.

---

⁴ Prier J., *Commanding the Trend: Social Media as Information Warfare. Strategic Studies Quarterly*, 11(4) 2017, s. 54

⁵ Tamże, s. 53.

⁶ Malinowski B., *Jak Facebook zamyka nas w bańce informacyjnej. Algorytm filtrujący news-feed a zjawisko filter bubble, Zarządzanie Mediami*, Tom 4(1)2016 s.15-22.

⁷ <https://www.rand.org/blog/articles/2018/05/how-to-increase-immunity-to-truth-decay.html> [dostęp: 25.05.2020].

⁸ Tamże.

⁹ <https://technologia.dziennik.pl/internet/artykuly/571389,cambridge-analytica-facebook-afeta-usa.html> [dostęp: 25.05.2020]

¹⁰ Tamże.

2. Rosyjskie trolle

Social media pozwalają agencjom wywiadowczym na lepsze wtopienie się w tłum użytkowników oraz na kreowanie obrazu zatroskanych i doinformowanych internautów. Termin *rosyjskie trolle* określa w sposób zbiorczy taką aktywność, która jest przykładem działalności państwowej w kontekście wojny informacyjnej XXI wieku.

*Wojna informacyjna, to taka metoda walki (uczestnikami mogą być zarówno podmioty państwowe jak i niepaństwowe), w której informacja jest zarówno bronią, jak i celem ataku*¹¹.

Dzięki zaangażowaniu redakcji Radio Free Europe¹², opinia publiczna mogła zapoznać się z działaniem *farmy trolli* od środka. Redakcja przeprowadziła bowiem wywiad z człowiekiem, który zatrudnił się jako troll, w farmie w St. Petersburgu¹³. Wywiad dostarcza cennych informacji co do struktury i sposobu funkcjonowania rosyjskich służb w social mediach. Skuteczny przekaz miał być silnie polaryzujący, krótki oraz odwołujący się do sentymentów¹⁴.

Tego typu działanie rosyjskiego aparatu wpływu nie ogranicza się wyłącznie do operacji zamiejskowych. Działania rosyjskie nasilają się i są odpowiednio profilowane w zależności od tego, jakiego państwa i jakiej sytuacji politycznej dotyczą. Na rysunku 1 pokazano zmienną intensywność działań rosyjskiego aparatu wpływu w zależności od usytuowania odbiorców w strefie wpływów.

Udało się zdefiniować dwa wzorce działań, po jednym dla rosyjskiej *bliskiej zagranicy*¹⁵ oraz dla państw Zachodu. *Bliską zagranicę* tworzą państwa będące przed rokiem 1990 w strefie wpływu ZSRR, populację których w dużym stopniu stanowi społeczność posługująca się językiem rosyjskim.

---

¹¹ Aleksandrowicz T., *Podstawy walki informacyjnej*, Wyd. Spotkania, Warszawa 2016, s.129.

¹² <https://www.rferl.org/> [dostęp 12.02.2019]

¹³ <https://www.rferl.org/a/how-to-guide-russian-trolling-trolls/26919999.html>

[dostęp: 25.05.2020]

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Klein G., *Polityka Rosji wobec „Bliskiej Zagranicy” – rosyjski realizm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, *Obronność. Zeszyty Naukowe* 3(11)/2014.

Rysunek 1. Zróżnicowanie intensywności działań rosyjskiego aparatu wpływu.

Źródło: A.Radin, A.Demus, K.Marcinek *Understanding Russian Subversion – Pattern, Threats and Responses*, 2020 s.4.

Profil przekazu składa się z następujących elementów:

- Zachód nie sprostął zadaniu i zawiódł nadzieje na lepsze jutro w obliczu zmian ustrojowych;
- utracony status światowego mocarstwa i spadek zdolności wpływania na politykę międzynarodową oraz gorycz z tym związaną;
- cywilizacja Euroazjatycka to ostatni bastion wartości konserwatywnych, chroniąca rodzinę i wiarę przed lewicowymi, zachodnimi wpływami¹⁶.

---

¹⁶ Helmus T.C., *Russian Social Media Influence. Understanding Russian Propaganda in Eastern Europe* CT-496, Testimony presented before the Senate Select Committee on Intelligence on August 1, 2018. s. 10.

Drugim profilem jest profil dedykowany państwu Zachodu. Elementy składowe to:

- struktury europejskie (UE) są na usługach USA, które nie są w stanie sprostać kryzysom migracyjnym;
- ekonomia oparta na kapitalistycznych paradygmatach zawodzi;
- częste protesty to dowód na nieudolność władz Zachodnich, a incydentalna brutalność policji wobec protestujących ma tylko to udowodniać;
- ustalenia ekspertów w materiach takich jak globalne ocieplenie służyć mają tylko wielkim korporacjom i rządowi, same w sobie zaś są fałszywe¹⁷.

W budowaniu tej narracji pomagają trzy kanały. Określane kolejno, białym, szarym i czarnym kanałem. Pierwszy, biały kanał tworzą oficjalne agendy rosyjskiego rządu, pro-rządowe think-tanki, sterowane przez Kreml media (Russia Today, Sputnik News, Channel One). Szary kanał to źródła, bez wyraźnych rządowych afiliacji, ale jednocześnie nie odcinające się od rządzących. Wśród tych źródeł znajdują się strony dotyczące anty-zachodnich teorii spiskowych, oczerniające zachodnie rządy profile na portalach społecznościowych oraz te profile, które są skorelowane narracją z mediami z białego kanału. Ostatni, czarny kanał, ma sprawiać wrażenie całkowicie niepowiązanego z rosyjską organizacją propagandową. Ten kanał składa się niemal w całości z aktywności na mediach społecznościowych. To w tym kanale znajdują się profile zatroskanych i doinformowanych obywateli i sympatyków. Narracja przekazywana jest za pośrednictwem *trolli*, botów oraz *beczek miodu*. Te ostatnie mają za zadanie rozsyłać linki do złośliwego oprogramowania, często zakonspirowanych jako propozycje seksualne dla użytkownika, by następnie komputer ofiary funkcjonował jako platforma wspierająca ofensywę informacyjną¹⁸.

Wybory prezydenckie w USA w 2016 roku zintensyfikowały działania *trolli* i potwierdziły tezę o formie skutecznego przekazu według rosyjskich służb. Polaryzowano mniejszości takie jak Afroamerykanie, muzułmanie, homoseksualiści, chrześcijanie, weterani czy Latynosi¹⁹. Narrację kreowano za pomocą Twittera i Facebooka.

W raporcie dla komisji senackiej Stanów Zjednoczonych Rand Corpora-

---

¹⁷ Tamże, s. 10.

¹⁸ Tamże, s. 11.

¹⁹ <https://www.rp.pl/Polityka/181219284-Jak-dzialaja-rosyjskie-trolle-Analiza-milionow-wpisow.html> [dostęp: 25.05.2020.] oraz <https://www.nytimes.com/2020/03/29/technology/russia-troll-farm-election.html> [dostęp: 25.05.2020.]

tion przedstawiła wyniki badań nad wpisami w mediach społecznościowych w konflikcie o wschodnią Ukrainę, na linii Rosja – Ukraina²⁰. Naukowcy przeanalizowali ponad 22 miliony rosyjskojęzycznych tweetów, z 512 tysięcy oryginalnych kont. Badano zarówno konta pro-rosyjskie, jak i pro-ukraińskie.

Główne ustalenia są następujące:

- zarówno po jednej, jak i po drugiej stronie, algorytm weryfikacyjny wskazał, że jedynie poniżej 10% kont, stanowią boty, z mierzalną przewagą po stronie rosyjskiej, przy czym nie wykluczono możliwości, że rosyjskie boty są napisane na tyle sprawnie, by były trudniejsze do zauważenia;
- metoda umożliwiła zidentyfikowanie najbardziej wpływowych użytkowników, co pozwoliło lepiej przeciwdziałać pro-rosyjskim użytkownikom, ale i wzmacniać pro-zachodni przekaz;
- zarówno użyte metody wyrazu jak i geolokalizacja wpisów wskazywała na koncentracje pro-rosyjskich wpisów na Krymie i w Doniecku. Udział tego typu tweetów malał wraz z oddalaniem się od tych dwóch ośrodków²¹.

Liczba tweetów, oraz natura całego serwisu Twitter, mogą wskazywać, że nie koniecznie tak, jak miało to miejsce w przypadku działań wspomaganych algorytmami Cambridge Analytica, przekaz musi być doskonale skrojony pod użytkownika, a uśredniać potencjalną grupę odbiorców i ich nastroje.

W celu zapewnienia wyższej skuteczności przedsięwzięcia, rosyjskie media oraz działalność rosyjskich służb i sympatyków w social mediach nie prowadzą się do propagandy, tak jak zwykł postępować Związek Radziecki. Głównym celem takiego przekazu sianie zamętu poprzez mieszanie różnych narracji, również poprzez implementację teorii spiskowych, alternatywnych wyjaśnień, przy jednoczesnym podkopywaniu zaufania wobec mediów i instytucji politycznych. Prawda ma być czymś nieuchwytnym i niedefiniowalnym, tym samym, względnym²².

---

²⁰ Helmus T.C., *Russian Social Media Influence. Understanding Russian Propaganda in Eastern Europe*, CT-496, Testimony presented before the Senate Select Committee on Intelligence on August 1, 2018.

²¹ Tamże.

²² Robinson L., Helmus T.C., Cohen R.S., Nader A., Radin A., Magnuson M., Migacheva K., *Modern Political Warfare – Current practices and possible responses*, RAND Corporation 2018.

3. Przeciwdziałanie

Zaangażowanie na Ukrainie, próby wpływania na wybory prezydenckie w USA oraz dokładanie wszelkich starań, aby doszło do Brexitu, pozwala założyć, że tego typu działania ze strony państwa rosyjskiego będą przybierały na sile i częstotliwości. Oznacza to ogromne wyzwania dla społeczeństw, które nadal lub dopiero staną się, celem takiej ofensywy. Jakimi sposobami zatem, można temu przeciwdziałać?

W badaniu przeprowadzonym na University of Cambridge naukowcy podjęli próby uodpornienia badanych na *fake newsy*²³. Badanie polegało na wykorzystaniu zasad gry *Bad News*²⁴, której celem jest przedstawienie mechanizmów stojących za kreowaniem *fake newsów*.

Celem było uodpornienie badanych na kolejne próby eksponowania ich na *fake newsy*. Badano dotychczasową odporność poprzez prezentowanie badanym nagłówków artykułów, z których jedne były fałszywe a inne prawdziwe. Stawiano pytania o prawdziwość prezentowanych nagłówków. Następnie przedstawiano badanym mechanizmy stojące za kreowaniem *fake newsów* oraz eksponowano badanych na kolejne fałszywe informacje. W ostatnim etapie badani znów poproszeni byli o rozróżnienie fałszywych informacji od prawdziwych. Wyodrębniono również grupę uczestników, u której pominięto etap ich edukowania i „zaszczepienia” przeciwko *fake newsom*²⁵.

Konkluzje naukowców były następujące:

- badani poradzili sobie lepiej we wskazywaniu, która z podanych informacji jest fałszywa, po zapoznaniu ich z mechanizmami tworzenia *fake newsów*;
- badani wykazywali większą pewność siebie w ocenie, które newsy są fałszywe²⁶.

Metoda gry miała być dla uczestników atrakcyjna. Uodparnianie jednak nie musi ograniczać się jedynie do tej formy. Samo funkcjonowanie w Internecie może uodpornić użytkowników, jest to wciąż jednak ten kanał, z którym wiąże się największa ekspozycja.

---

²³ Basol M., Roozenbeek J., and van der Linden S., *Good News about Bad News: Gamified Inoculation Boosts Confidence and Cognitive Immunity Against Fake News*, *Journal of Cognition*, 3(1): 2, 2020, pp. 1–9., <https://doi.org/10.5334/joc.91> [dostęp: 12.02.2019]

²⁴ <https://www.getbadnews.com/#intro> [dostęp: 12.02.2019]

²⁵ Basol M., Roozenbeek J., and van der Linden S., *Good News about Bad News: Gamified Inoculation Boosts Confidence and Cognitive Immunity Against Fake News*, *Journal of Cognition*, 3(1): 2, 2020, pp. 1–9. DOI: <https://doi.org/10.5334/joc.91> [dostęp: 12.02.2019]

²⁶ Tamże.

Podsumowanie

Przypuszczalnie na przestrzeni kolejnych lat dojdzie do intensyfikacji działań państwowych o charakterze dezinformacyjnym w mediach społecznościowych. Jest to wyzwaniem nie tylko dla ewentualnych oponentów inicjatorów takich przedsięwzięć oraz właścicieli i administratorów sieci społecznościowych, ale dla samych użytkowników portali. Wracając do samych administratorów, model funkcjonującego na portalu *Facebook* algorytmu pozwala sądzić, że bańki informacyjne są kreowane umyślnie, by jak najbardziej zachęcić korzystającego do pozostania na danym portalu.

*Algorytm ma dbać o to, aby nie przytłoczyć użytkownika nadmiarem informacji, samodzielnie przy tym i arbitralnie decydując, które treści zostaną wyświetlone w serwisie do jego wiadomości, a które nie*²⁷.

Trudno jednoznacznie określić, czy na właścicieli i twórców tego typu sieci społecznościowych spada odpowiedzialność za funkcjonujące na takim portalu treści. Ponadto, czy jest coś, co w istotny sposób przyczyni się do marginalizacji zjawiska trolli i botów, jednocześnie nie krepując użytkowników? Próby takie są podejmowane, trudno jednak określić, z jakim skutkiem²⁸.

W roku 2020 *fake newsy, boty i trolle* wydają się być integralną częścią internetowego ekosystemu. Jedyne co może zrobić sam użytkownik, to być ostrożniejszym w doborze treści i ich źródeł (rysunek 2).

---

²⁷ Malinowski B., *Jak Facebook zamyka nas w bańce informacyjnej. Algorytm filtrujący news-feed a zjawisko filter bubble*, Zarządzanie Mediami Tom 4(1)2016 s.19.

²⁸ <https://rozpoznajfakenews.splashthat.com/> [dostęp: .....]

Rysunek 2. Ekran podsumowujący grę „Bad New”.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://www.getbadnews.com/#intro> [dostęp: 12.02.2019].

Bibliografia

1. Aleksandrowicz T., *Podstawy Walki Informacyjnej*, Editions Spotkania, Warszawa 2016.
2. Basol M., Roozenbeek J., and van der Linden S., *Good News about Bad News: Gamified Inoculation Boosts Confidence and Cognitive Immunity Against Fake News*, *Journal of Cognition*, 3(1) 2020.
3. Helmus T.C., *Russian Social Media Influence. Understanding Russian Propaganda in Eastern Europe*, CT-496, Testimony presented before the Senate Select Committee on Intelligence on August 1, 2018.
4. Klein G., *Polityka Rosji wobec „Bliskiej Zagranicy” – rosyjski realizm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, *Obronność. Zeszyty Naukowe* 3(11)/2014.
5. Malinowski B., *Jak Facebook zamyka nas w bańce informacyjnej. Algorytm filtrujący newsfeed a zjawisko filter bubble*, *Zarządzanie Mediami*, Tom 4(1)2016.
6. Prier, J., *Commanding the Trend: Social Media as Information Warfare*, *Strategic Studies Quarterly*, 11(4) 2017.
7. Robinson L., Helmus T.C., Cohen R.S., Nader A., Radin A., Magnuson M., Migacheva K., *Modern Political Warfare – Current practices and possible responses*, RAND Corporation 2018.
8. *DDoS – zapomniane zagrożenie [ANALIZA]*

- <https://www.cyberdefence24.pl/ddoszapomniane-zagrozenie-analiza>
[dostęp 12.02.2019].
9. *How Russia's Troll Farm is changing tactics before the fall election*
<https://www.nytimes.com/2020/03/29/technology/russia-troll-farm-election.html> [dostęp 12.02.2019].
10. *Jak działają rosyjskie „trolle”? Analiza milionów wpisów*
<https://www.rp.pl/Polityka/181219284-Jak-dzialaja-rosyjskie-trolle-Analiza-milionow-wpisow.html> [dostęp 12.02.2019].
11. Lewestam K., *Czy powinniśmy skasować Facebooka? Co tak naprawdę zrobiła Cambridge Analytica*, <https://technologia.dziennik.pl/internet/artykuly/571389,cambridge-analytica-facebook-afery-usa.html>
[dostęp 12.02.2019].
12. Volchek D., Sindelar D., *One Professional Russian Troll tells all*
<https://www.rferl.org/a/how-to-guide-russian-trolling-trolls/26919999.html>
[dostęp 12.02.2019].
13. *What is a DDoS attack?*
<https://www.cloudflare.com/learning/ddos/what-is-a-ddos-attack/>
[dostęp 12.02.2019].

Abstract

Gracjan Miernicki

Importance of social medias in Russia's information warfare

The article points out the place and importance of social media in Russia's information warfare. The author refers to known mechanisms that create world-view of social medias user, such as fake news, information bubble and truth decay. He points out also the countries, where Russia's influence is the most impactful and what goals Russia wants to achieve trough such means. The article ends with aggregation of research outcomes on countermeasures and increasing resistance against fake news..

Key words: **Social media, psychological warfare, fake news, information bubble, Russia**

*Aleksandra Potaczało*¹

Obrona konieczna w polskim prawie karnym

Streszczenie

W niniejszym artykule poruszono kwestie związane z obroną konieczną. Wskazano czym jest bezprawność, przedstawiono podstawę prawną umożliwiającą jej wyłączenie, wyjaśniono jaki charakter ma obrona konieczna, a także na czym polega eksces intensywny oraz ekstensywny. Celem artykułu jest omówienie istoty, warunków oraz granic obrony koniecznej, a także skutków prawnych przekroczenia granicy obrony koniecznej.

Słowa kluczowe: obrona konieczna, warunki, przekroczenie granicy obrony koniecznej

Wstęp

Nullum crimen, nulla poena sine lege - jedna z najbardziej znanych prawniczych paremii łacińskich, która oznacza, że nie ma przestępstwa, ani kary jeśli odpowiednie przepisy ustawy tego nie przewidują². Zgodnie z kodeksem karnym z dnia 6 kwietnia 1997 r. w polskim systemie prawnym znajdują się ustawowe sformułowania takie jak *nie popełnia przestępstwa, nie stanowi przestępstwa, nie ma przestępstwa* oraz *nie podlega karze*. Jeżeli w ustawie znajduje się określenie *nie podlega karze* oznacza to, że mimo, iż doszło do popełnienia przestępstwa odstępuje się od wymierzenia kary. Natomiast pozostałe z wyżej wymienionych określeń ustawowych odnoszą się do sytuacji, w której nie doszło do wypełnienia wszystkich znamion czynu zabronionego, a które to determinują określony byt przestępstwa³.

Zgodnie z dyspozycją artykułu 17 kodeksu postępowania karnego, w przy-

---

¹ Doktorantka kierunku *nauki o polityce i administracji*, Uniwersytet Opolski, Wydział Nauk o Polityce i Komunikacji Społecznej

² A. Opar, *Typy zabójstw kwalifikowanych w polskim prawie karnym materialnym na tle porównawczym*, wydawnictwo: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Grodka w Sanoku, Sanok 2014, s. 47.

³ T. Dukiet Nagórska, S. Hoc, A. Jaworska-Wieloch, M. Kalitowski, O. Sitarz, L. Tyszkiewicz, L. Wilk, P. Zawiejski, *Prawo karne część ogólna szczególna i wojskowa*, wydawnictwo: Wolters Kluwer S.A., Warszawa 2016, s. 163.

padku ziszczenia się negatywnych przesłanek procesowych (między innymi: znikoma społeczna szkodliwość czynu, brak bezprawności, brak czynu, brak zawinienia) postępowania się nie wszczyna, a jeśli jest ono już wszczęte to się je umarza⁴. Jednakże aby stwierdzić, iż popełniono przestępstwo należy wskazać, że zostały spełnione ustawowe znamiona przypisane do konkretnego typu czynu zabronionego ale również, że czyn ten jest bezprawny⁵.

W polskim systemie prawnym występują okoliczności, zwane kontratypami, które powodują, że mimo, iż zostały spełnione znamiona czynu zabronionego dochodzi do wyłączenia bezprawności, czyli do uznania, że czyn taki uznawany będzie za usprawiedliwiony⁶. Okolicznością taką jest właśnie obrona konieczna. W przypadku, gdy zostaną spełnione znamiona przestępstwa, ale w ramach działania w obronie koniecznej dochodzi wówczas do sytuacji kiedy taki czyn może zostać uznany za czyn usprawiedliwiony⁷.

---

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 30), art. 17.

⁵ T. Dukiet Nagórska, S. Hoc, A. Jaworska-Wieloch, M. Kalitowski, O. Sitarz, L. Tyszkiewicz, L. Wilk, P. Zawiejski, Prawo karne część ogólna szczególna i wojskowa, op. cit., s. 164.

⁶ Tamże, s. 170, 173.

⁷ Tamże.

1. Znaczenie i warunki obrony koniecznej

Obrona konieczna przybiera dwie formy. Jedna z nich związana jest z odpieraniem zamachu na własne dobro (obrona własna), a druga z odpieraniem zamachu na dobra innej osoby (pomoc konieczna)⁸. Zgodnie z Wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 1973 r. celem obrony koniecznej jest ochrona bezprawnie i bezpośrednio zaatakowanego dobra. Wpływa ona także na kształtowanie zasady, która wskazuje, iż prawo nie może uginać się przed bezprawiem⁹. Do uznania działania w ramach obrony koniecznej muszą zostać spełnione warunki wskazane w dyspozycji artykułu 25 kodeksu karnego. Zatem, aby byt przestępstwa mógł zostać uchylony w stosunku do obrońcy danego dobra, zamach musi być rzeczywisty, bezpośredni, a także bezprawny¹⁰.

Dokonując analizy poszczególnych warunków obrony koniecznej należy wyróżnić takie elementy jak zamach, czyli zachowanie człowieka (nie zwierzęcia ani siły przyrody) stanowiące niebezpieczeństwo dla prawnie chronionego dobra¹¹. Zachowanie bierne (bierny opór), agresja słowna (obelżywe słowa, groźby) również są uznawane za zamach¹². Zamach ten ma być zarówno bezprawny, czyli sprzeczny z panującym porządkiem prawnym, a także bezpośredni, który występuje wówczas gdy istnieje aktualne i konkretne niebezpieczeństwo prawnie chronionego dobra¹³. Niezbędnym elementem w ocenie bezprawności zamachu jest określenie czasu pomiędzy odparciem zamachu (działaniem obronnym), a zamachem¹⁴. Ponadto zamach ma być skierowany na chronione prawnie dobro. Natomiast obrona musi być konieczna i polegać na odpieraniu tego zamachu¹⁵. Odnosząc się do bezpośredniości zamachu należy także podkreślić, iż obrona konieczna nie wymaga, aby z działaniami obronnymi czekać, aż do momentu kiedy napastnik zacznie zadawać ciosy. Wymagany jest wysoki stopień prawdopodobieństwa naruszenia prawnie chronionego dobra, podczas gdy brak podjęcia tych czynności mógłby prowadzić do ich naruszenia¹⁶. Jednak nie można rozciągać tego prawa do okresów (przerw) pomiędzy zamachami, albowiem brak jest wówczas bezpo-

⁸ M. Mozgawa, Kodeks karny komentarz, wydawnictwo: Wolters Kluwer S.A. Warszawa 2014, s. 85.

⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 1973, sygn. akt: IV R 153/73.

¹⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r, Kodeks karny (Dz. U. z 2019 r. poz. 1950), art. 25.

¹¹ M. Szafraniec, Przekroczenie granic obrony koniecznej w polskim prawie karnym, wydawnictwo: Kantor Wydawniczy Zakamycze, 2004, s. 36.

¹² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 sierpnia 1996 r., sygn. akt: IV KKN 48/96.

¹³ T. Dukiet Nagórska, S. Hoc, A. Jaworska-Wieloch, M. Kalitowski, O. Sitarz, L. Tyszkiewicz, L. Wilk, P. Zawiejski, Prawo karne część ogólna szczególna i wojskowa, op. cit., s. 173-174.

¹⁴ M. Szafraniec, Przekroczenie granic obrony koniecznej w polskim prawie karnym, op. cit., str. 40-41.

¹⁵ Tamże, str. 35.

¹⁶ Tamże, str. 42.

średniości i bezprawności¹⁷.

Problematycznym zagadnieniem jest natomiast kwestia charakteru obrony koniecznej, czy ma ona charakter subsydiarny czy samoistny. Zgodnie z większością linii orzeczniczej oraz doktryny prawa karnego należy wskazać, iż obrona konieczna ma charakter samoistny. Zatem, prawo to przysługuje osobie zaatakowanej bez względu na to czy mogłaby w inny sposób uniknąć grożącego jej niebezpieczeństwa, chociażby przez ucieczkę. Prawo do obrony koniecznej daje możliwość odeprzeć bezpośredni i bezprawny zamach wszelkimi koniecznymi, dostępnymi środkami, które mogą przyczynić się do tego by napastnik zaprzestał dalszego zamachu¹⁸.

Przedstawione powyżej stanowisko zostało potwierdzone w wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczytnie z dnia 7 marca 2013 r. *twierdzenie, że oskarżony mógł po prostu wstać i wyjść, mógł także odpierać atak bez broni, jest zaprzeczeniem szerokiego orzecznictwa Sądu Najwyższego i Sądów Apelacyjnych w zakresie obrony koniecznej. Atakowany nie ma czasu na analizę, jaką ma podjąć obronę i czy posłużyć się jakimś przedmiotem. Nie ma też takiego obowiązku*¹⁹.

Niemniej jednak należy zaznaczyć, że sprowokowana obrona konieczna, umyślne sprowokowanie napastnika, nie korzysta z ochrony prawnej. Wynika to z faktu, iż takie postępowanie nie ma znamion bezprawności i bezpośredniości. Dochodzi tutaj do sytuacji celowego sprowokowania danej osoby w zamiarze jej późniejszego zaatakowania²⁰.

Podobnie sytuacja się klaruje w sytuacji uczestnictwa w bójce czy pobiciu. Każda osoba biorąca udział w bójce uczestniczy w bezprawnym zamachu. Prawo do obrony koniecznej będzie przysługiwało dopiero w momencie odstąpienia od aktywnego uczestnictwa w bójce, albowiem wówczas osoby takie nie są już jej uczestnikami²¹. Jednakże prawo do obrony koniecznej przysługuje osobie, która interweniuje- jest to próba zapobiegania, a jej celem jest zakończenie bójki²².

---

¹⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 21 lipca 2015 r., sygn. Akt: II AKa 124/15.

¹⁸ T. Dukiet Nagórska, S. Hoc, A. Jaworska-Wieloch, M. Kalitowski, O. Sitarz, L. Tyszkiewicz, L. Wilk, P. Zawiejski, Prawo karne część ogólna szczególna i wojskowa, op. cit., s. 174.

¹⁹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczytnie z dnia 7 marca 2013 r., sygn.. akt: II AKa 27/13.

²⁰ V. Konarska-Wrzosek, A. Lacz, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, Kodeks karny komentarz, wydawnictwo: Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 166.

²¹ A. Zoll, Kodeks Karny część ogólna, komentarz, wydawnictwo: Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012, s. 456-457.

²² T. Dukiet Nagórska, S. Hoc, A. Jaworska-Wieloch, M. Kalitowski, O. Sitarz, L. Tyszkiewicz, L. Wilk, P. Zawiejski, Prawo karne część ogólna szczególna i wojskowa, op. cit., s. 175-176.

2. Przekroczenie granicy obrony koniecznej

Postępowanie w granicach obrony koniecznej skutkuje zniesieniem bezprawności czynu, podczas gdy przekroczenie jej granic powoduje, iż czyn ten jest prawnie zabroniony. Jednakże będzie on cechował się niższym stopniem winy, a także niższą społeczną szkodliwością²³.

W doktrynie prawa karnego panuje pogląd, że istnieją dwie postaci dotyczące przekroczenia granic obrony koniecznej, tak zwane ekscesy (eksces intensywny oraz ekstensywny). Eksces ekstensywny wiąże się z przedwczesnym, bądź za późnym podjęciem działań obronnych. Oznacza to, że obrona rozpoczęła się zanim zamach osiągnął znamiona bezpośrednio albo kiedy zamach już je utracił. Drugi eksces związany jest natomiast ze sposobem obrony, który jest niewspółmierny do niebezpieczeństwa zamachu²⁴. Sprawca musi być świadomy, że sposób jego obrony narusza dobro napastnika w szerszym zakresie, niż sam zamach²⁵.

Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, a także z przedstawioną w doktrynie koncepcją należy wskazać, iż zostały rozpowszechnione dwa zapatrywania na sposób wyboru obrony i środków jakie się w tym celu użyje. Pierwsze z założeń zakłada, że osoba, która działa w ramach obrony koniecznej nie musi zachowywać określonej kolejności w wyborze środków. Istnieje dopuszczalność zastosowania takich środków, które będą skuteczne i dostępne, aby odeprzeć atak. Natomiast są też głosy przeciwne, które wskazują, iż na osobie napadniętej spoczywa obowiązek wyboru środka najłagodniejszego z pośród tych, które są dostępne i skuteczne. Zatem, zgodnie z ostatnią przywołaną koncepcją, o ekscesie intensywnym mówimy wówczas, gdy spośród skutecznych środków zostanie wybrany środek bardziej szkodliwy dla napastnika. Jednakże śmierć napastnika nie decyduje o tym czy dana osoba przekroczyła granice obrony koniecznej²⁶.

Przy ocenie czy doszło do przekroczenia granicy obrony koniecznej należy wziąć pod uwagę okoliczności przedmiotowe (ewentualne inne środki obrony), a także okoliczności podmiotowe w zakresie świadomości sprawcy (przekonanie o zagrożeniu życia lub zdrowia, którego jego zdaniem nie mógł odeprzeć w inny niż wybrany przez niego sposób)²⁷.

Współmierność niebezpieczeństwa i sposobu obrony należy rozpatrywać

---

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

²⁵ A. Marek, Kodeks karny komentarz, wydawnictwo Wolters Kluwers Polska 2010, s. 92.

²⁶ T. Tobiaszewski T, Eksces intensywny obrony koniecznej w orzecznictwie, [w:] Prokuratura i Prawo nr 12, grudzień 2010, wydawnictwo: Prokuratura Generalna, Warszawa 2010, s. 72-73.

²⁷ Tamże.

w kontekście współmierności dobra oraz współmierności środków. Dlatego też oceniając współmierność obrony do niebezpieczeństwa zamachu bierze się także pod uwagę przebieg zdarzenia; charakter i sposób odpierania zamachu; jego dynamikę oraz sposób natężenia, a także szczególne okoliczności mu towarzyszące. Ponadto analizuje się proporcję sił pomiędzy ofiarą, a napastnikiem; właściwości ofiary i napastnika (w tym ich podłoże psychiczne) oraz środki użyte przez obie strony²⁸.

3. Skutki prawne przekroczenia granicy obrony koniecznej

Zgodnie z dyspozycją artykułu 25 § 2, 2a, 3 kodeksu karnego *§ 2. w razie przekroczenia granic obrony koniecznej, w szczególności, i gdy sprawca zastosował sposób obrony niewspółmierny do niebezpieczeństwa zamachu, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia. § 2a. Nie podlega karze, kto przekracza granice obrony koniecznej, odpierając zamach polegający na wdarciu się do mieszkania, lokalu, domu albo na przylegający do nich ogrodzony teren lub odpierając zamach poprzedzony wdarciem się do tych miejsc, chyba że przekroczenie granic obrony koniecznej było rażące. § 3. Nie podlega karze, kto przekracza granice obrony koniecznej pod wpływem strachu lub wzburzenia usprawiedliwionych okolicznościami zamachu*²⁹.

Odnosząc się do artykułu 25 § 2 kodeksu karnego należy zaznaczyć, iż możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, bądź odstąpienia od jej wymierzenia nie ma charakteru obligatoryjnego. Sąd ma takie uprawnienie, jednakże nie musi z niego skorzystać. Mimo to nie ma w tym zakresie pełnej dowolności, decyzję Sądu determinują okoliczności towarzyszące przekroczeniu granicy obrony koniecznej³⁰.

Jednym z wyroków uwzględniających działanie w ramach przekroczenia granicy obrony koniecznej jest wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 11 sierpnia 2016 r., zgodnie z którym uznano, że sposób obrony oskarżonej należało uznać za niewspółmierny do grążącego niebezpieczeństwa ze strony napastnika. Oskarżona przyznała, że postraszanie nożem mogłoby być wystraszające, ponieważ napastnik nie stawał się coraz bardziej agresywny. Oskarżona wskazała, że nie wie dlaczego podjęła decyzję by użyć nóż i zadać cios. Została skazana na karę trzech lat pozbawienia wolności (podstawa prawna wyroku: artykuł 148 § 1 kodeksu karnego w związku z artykułem

---

²⁸ Tamże, s. 86-88.

²⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny, op. cit.

³⁰ R. A. Stefański, Kodeks karny komentarz, wydawnictwo: C.H. Beck, Warszawa 2015, s. 241.

25 § 2 kodeksu karnego oraz artykułem 60 § 1 kodeksu karnego w związku z artykułem 60 § 6 pkt 2 kodeksu karnego)³¹. Podczas, gdy zgodnie z dyspozycją artykułu 148 § 1 kodeksu karnego *kto zabija człowieka, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 8, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności*³². Powyższy wyrok został wydany na podstawie między innymi artykułu 60 § 6 pkt 2 kodeksu karnego, który stanowi, że *nadzwyczajne złagodzenie kary polega na wymierzeniu kary poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia albo kary łagodniejszego rodzaju według następujących zasad (...) 2) jeżeli czyn stanowi inną zbrodnię, sąd wymierza karę pozbawienia wolności nie niższą od jednej trzeciej dolnej granicy ustawowego zagrożenia*³³.

Analizując stosunkowy nowy przywołany powyżej § 2a kodeksu karnego należy wskazać, iż uregulowanie to nie było znane w uprzednio obowiązujących regulacjach prawnych³⁴. Przepis ten został dodany nowelizacją z dnia 8 grudnia 2017 r. i wskazuje się, iż katalog miejsc sprecyzowanych w tym artykule (miejsc bronienia się) ma charakter wyczerpujący (pełny). Znaczenia karnoprawnych określeń lokal, mieszkanie, dom w rozumieniu omawianego artykułu należy poszukiwać w literaturze prawniczej odnoszącej się do artykułu 193 kodeksu karnego (mir domowy,) ale także poprzedników tego artykułu z roku 1969 (artykuł 171) oraz z roku 1932 (artykuł 252). Nie ma możliwości stworzenia wyczerpującej listy miejsc będących odpowiednikami mieszkania. Można stwierdzić, iż miejsce, które jest traktowane przez ofiarę jako miejsce przebywania, zamieszkania można uznać za mieszkanie w kontekście artykułu 25 § 2a kodeksu karnego. Zbliżona sytuacja występuje w ujęciu miejsca zamieszkania w kontekście cywilistycznym (artykuł 25 kodeksu cywilnego). Zgodnie z prawem cywilnym miejsce zamieszkania ma subiektywny charakter, dlatego też istnieje możliwość zgodnie, z którą ofiara może posiadać jednocześnie więcej niż jedno miejsce zamieszkania³⁵.

Artykuł 25 § 2a uzależnia niekaralność od obiektywnych okoliczności, które wiążą się z charakterem zamachu, a dokładniej mówiąc z jego miejscem, w przeciwieństwie do regulacji z § 2 i 3 omawianego artykułu gdzie przekroczenie granicy obrony koniecznej ujmowane jest w szerokim aspekcie. W § 2 artykułu 25 kodeksu karnego nie zawęża się możliwości jego zastosowa-

³¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 11 sierpnia 2016 r, sygn. akt: I AKa 269/16.

³² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r, Kodeks karny, op. cit., art. 148 § 1.

³³ Tamże, art. 60 § 6 pkt 2.

³⁴ A. Błachnio, Przekroczenie granic obrony koniecznej z art. 25 § 2a KK, wydawnictwo: MOP 2018 nr 6, 2018, str. 297.

³⁵ K. Siwek, Ponownie o artykule 25 § 2a Kodeksu karnego. Kilka uwag do artykułu Jana Kluzy *Nowe granice obrony koniecznej? Uwagi na tle nowelizacji Kodeksu karnego z 8 grudnia 2017 r.*, [w:] RPEiS 2019 Nr 2, 2019.

nia pod względem przedmiotowym ani podmiotowym, a w § 3 tego samego artykułu wskazuje się na przesłanki subiektywne występujące w głównej mierze po stronie osoby, która się broni³⁶. Ponadto warto zwrócić uwagę na fakt, iż przepis ten (artykuł 25 § 2a kodeksu karnego) nie ma zastosowania jeżeli doszło do rażącego przekroczenia granicy obrony koniecznej³⁷.

Artykuł 25 § 3 kodeksu karnego wskazuje na możliwość przekroczenia granicy obrony koniecznej działając pod wpływem strachu (usprawiedliwionego okolicznościami) bądź pod wpływem silnego wzburzenia³⁸. Wyjaśniając czym jest strach i silne wzburzenie można stwierdzić, iż strach zgodnie z próbą definicji według J. Pietera jest terminem potocznym oraz psychologicznym, który polega na *oznaczeniu ogółu przykrych wzruszeń i uczuć pochodzących od nich, sygnalizujących niebezpieczeństwo i przysposabiających psychicznie i fizycznie do obrony, względem do wycofania się z zasięgu działania groźby. Rozróżnia się dwie główne formy strachu: strach właściwy, czyli przestrah i jego różne stopnie (np. przerażenie) oraz przeróżne lęki. Pierwszy stanowi reakcję na pozorne czy rzeczywiste niebezpieczeństwo bezpośrednio, drugie są reakcjami na niebezpieczeństwo uprzytamniane w wyobraźni, tj. pod nieobecność podniety lub sytuacji groźnej. Granicy wyraźnej między nimi nie ma (...)* Analizując naukę psychologii A. Marek podkreślił, że emocje od-zwierciedlające stan zagrożenia w postaci strachu powodować mogą zarówno reakcję asteniczną, charakteryzującą się ucieczką (paraliżujący strach, przerażenie), jak i steniczną, mobilizującą jednostkę do gwałtownej reakcji obronnej w postaci ataku na źródło zagrożenia (strach mobilizujący)³⁹. Główne objawy strachu to bladość, pocenie się, suchość gardła, rozszerzenie źrenic, przyspieszone bicie serca, drżenie mięśni, znieruchomienie ciała, a także poczucie słabości w kolanach bądź słabości ogólnej. Natomiast wzburzeniem można określić *stan psychiczny podniecenia, zdenerwowania, stan, w którym przeżycia emocjonalne górują nad przeżyciami intelektualnymi*⁴⁰.

Podsumowanie

Obrona konieczna ma bardzo istotne znaczenie w polskim prawie karnym, albowiem gdy zostaną spełnione ustawowe znamiona przestępstwa, ale działano w ramach obrony koniecznej dochodzi wówczas do sytuacji, w której

³⁶ A. Błachnio, Przekroczenie granic obrony koniecznej z art. 25 § 2a KK, op. cit.

³⁷ Wyrok Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim z dnia 19 marca 2019 r., sygn.. akt: II K 269/18

³⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r, Kodeks karny, op. cit., art. 25 § 3.

³⁹ Teleszewska M., Przekroczenie granic obrony koniecznej wynikające ze strachu lub silnego wzburzenia, wydawnictwo: MOP 2013, nr 24, 2013, str. 1307.

⁴⁰ Tamże.

popelniony czyn może być uznany za usprawiedliwiony. Omawiana w niniejszym artykule regulacja daje prawo odpierać zamach osobie, której dobro zostało w sposób bezpośredni, rzeczywisty i bezprawny zagrożone.

Artykuł 25 kodeksu karnego jest pewnego rodzaju konsekwencją zauważenia dużego problemu jakim jest zabójstwo na skutek obrony koniecznej. Czyn taki będzie cechował się niższym stopniem winy, a także mniejszą społeczną szkodliwością.

W przypadku uznania, iż działano w ramach obrony koniecznej dochodzi do zastosowania dyspozycji artykułu 25 § 1 kodeksu karnego, czyli do uznania, iż nie popełniono przestępstwa, a w przypadku przekroczenia jej granic istnieje możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary, a nawet odstąpienia od jej wymierzenia.

Bibliografia

1. Błachnio A., Przekroczenie granic obrony koniecznej z art. 25 § 2a KK, wydawnictwo: MOP 2018 nr 6, 2018.
2. Dukiet Nagórska T., Hoc S., Jaworska-Wieloch A., Kalitowski M., Sitarz O, Tyszkiewicz L., Wilk L., Zawiejski P., Prawo karne część ogólna szczególna i wojskowa, wydawnictwo: Wolters Kluwer S.A., Warszawa 2016.
3. Konarska-Wrzosek V., Lacz A., Lachowski J., Oczkowski T., Zgoliński I., Ziółkowska A., Kodeks karny komentarz, wydawnictwo: Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
4. Marek A. Kodeks karny komentarz, wydawnictwo Wolters Kluwers Polska 2010.
5. Mozgawa M., Kodeks karny komentarz, wydawnictwo: Wolters Kluwer S.A. Warszawa 2014.
6. Opar A., Typy zabójstw kwalifikowanych w polskim prawie karnym materialnym na tle porównawczym, wydawnictwo: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Grodka w Sanoku, Sanok 2014.
7. Siwek K., Ponownie o artykule 25 § 2a Kodeksu karnego. Kilka uwag do artykułu Jana Kluzy *Nowe granice obrony koniecznej? Uwagi na tle nowelizacji Kodeksu karnego z 8 grudnia 2017 r.*, [w:] RPEiS 2019 Nr 2, 2019.
8. Stefański R.A., Kodeks karny komentarz, wydawnictwo: C.H. Beck, Warszawa 2015.
9. Szafraniec M., Przekroczenie granic obrony koniecznej w polskim prawie karnym, wydawnictwo: Kantor Wydawniczy Zakamycze, 2004.

10. Teleszewska M., Przekroczenie granic obrony koniecznej wynikające ze strachu lub silnego wzburzenia, wydawnictwo: MOP 2013, nr 24, 2013, str. 1307.
11. Tobaszewski T., Eksces intensywny obrony koniecznej w orzecznictwie, [w:] Prokuratura i Prawo nr 12, grudzień 2010, wydawnictwo: Prokuratura Generalna, Warszawa 2010.
12. Zoll A., Kodeks Karny część ogólna, komentarz, wydawnictwo: Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012.
13. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r, Kodeks karny (Dz. U. z 2019 r. poz. 1950).
14. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 30).
15. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 sierpnia 1996 r., sygn.. akt: IV KKN 48/96.
16. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 1973, sygn.. akt: IV R 153/73.
17. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 11 sierpnia 2016 r, sygn. akt: I AKa 269/16.
18. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 21 lipca 2015 r., sygn. akt: II AKa 124/15.
19. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczytnie z dnia 7 marca 2013 r., sygn. akt: II Aka 27/13.
20. Wyrok Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim z dnia 19 marca 2019 r., sygn. akt: II K 269/18.

Abstract

Aleksandra Potaczało

**The state of natural disaster - the mode and scope of restricting
constitutional rights and freedoms**

This article discusses what is the self-defense. It was pointed out what is unlawfulness, and also what is the legal basis enabling its exclusion. It was explained the nature of the necessary defense. The article is to discuss the essence, conditions and boundaries of self-defense and the legal effects of crossing the border of self-defense.

Key words: **self-defense, conditions, crossing the boundary of self-defense**